YAŞAR KEMAL'İN *KİMSECİK* ÜÇLEMESİNDE İNSAN HAKLARI

Mine Bilge

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İnsan Hakları Anabilim Dalı

İnsan Hakları Programı

Danışman: Prof. Dr. İoanna KUÇURADİ

İstanbul
T.C. MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Ağustos, 2018

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Mine BİLGE' nin "Yaşar Kemal' in Kimsecik Üçlemesinde İnsan Hakları" başlıklı tezi 28/09/2018 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği" nin ilgili maddeleri uyarınca, İnsan Hakları Anabilim Dalında Yüksek Lisans/Doktora tezi **oy birliğiyle / ~~oy çokluğuyla,~~ başarılı / ~~başarısız~~** olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı. Adı ve Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı)	: Prof. Dr. İoanna KUÇURADİ	.....
Üye	: Prof. Dr. Sevgi İYİ	.....
Üye	: Prof. Dr. Haluk ERDEM	.....

Doç. Dr. Ahu TUNÇEL ÖNKAL
Enstitü Müdürü

maltepe üniversitesi	ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI	Doküman No	FR-178
		İlk Yayın Tarihi	01.03.2018
		Revizyon Tarihi	
		Revizyon No	00
		Sayfa	1/1

Revizyon Takip Tablosu

REVİZYON NO	TARİH	AÇIKLAMA
00	01.03.2018	İlk yayın.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

...../...../20...

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarından bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; çalışmanın Maltepe Üniversitesinde kullanılan "bilimsel intihal tespit programı" ile tarandığını ve öngörülen standartları karşıladığını beyan ederim.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

(Islak İmza)

Öğrencinin Adı ve Soyadı

Mine Bilge

Hazırlayan	Kalite Koordinatörü	Kurumsal Yetkili
İlgili Birim	Dr. Öğr. Üyesi Şafak GÜNDÜZ	Prof. Dr. Belma AKŞİT

(Dokuman No: FR-178; Yayın Tarihi: 01.03.2018; Revizyon Tarihi: ; Revizyon No:00)

TEŞEKKÜR

Akademiye adım atmamı öneren ve teşvik eden, sonsuzluğa uğurladığımız Prof. Dr. Talât Sait Halman'a, eğitimim boyunca kıymetli bilgilerinden faydalandığım, insanî ve ahlakî değerleri ile de örnek aldığım, yanında çalışmaktan onur duyduğum ve ayrıca tecrübelerinden yararlanırken göstermiş olduğu hoşgörü ve sabırdan dolayı değerli hocam ve danışmanım Prof. Dr. İoanna Kuçuradi'ye, bu çalışmanın yürütülmesi konusunda desteklerini esirgemeyen ve akademik bilgilerini aktararak donanımımı artıran değerli hocalarım Prof. Dr. Sevgi İyi ve insan hakları ve edebiyat alanlarında yaptığım çalışmaları da takip eden Prof. Dr. Hasan Haluk Erdem'e, tezin yazılması sırasında ve akademik yaşamım boyunca verdiği yabancı dil desteği için İsmail Turasan'a, çalışmalarım sırasında kesintisiz destek olan Betül Acil'e, çalışmalarım sırasında ümit verdikleri için anneme ve babama, yoğun çalışmalarım sırasında destek olmaktan vazgeçmeyen eşim Levent Bilge'ye ve sağladıkları çalışma ortamı ile sürekli çalışmama olanak sağlayan oğlum Mert Bilge ve kızım Edasu Bilge'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Mine Bilge

Ağustos 2018

ÖZ

YAŞAR KEMAL'İN KİMSECİK ÜÇLEMESİNDE İNSAN HAKLARI

Mine Bilge

Yüksek Lisans Tezi

İnsan Hakları Anabilim Dalı

İnsan Hakları Programı

Danışman: Prof. Dr.İoanna Kuçuradi

Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018

"*Yaşar Kemal'in Kimsecik Üçlemesinde İnsan Hakları*" başlıklı bu çalışmada, Yaşar Kemal'in *Kimsecik* üçlemesi, insan hakları kavramından ve ilgili tek tek insan haklarının kavramlarından hareketle incelenmektedir.

Çalışmanın *Giriş* bölümünde Yaşar Kemal'in *Kimsecik* adı altında topladığı *Yağmurcuk Kuşu-Kimsecik 1, Kale Kapısı-Kimsecik 2* ve *Kanın Sesi-Kimsecik 3* adlı romanlarında, insan hakları sorunlarının insan, hak ve değer kavramları temele alınarak inceleneceği ve yazarın bu romanlarındaki kişilerinin, insan haklarını ihlal edip etmedikleri gösterilmeye ve bu tespitler doğrultusunda edebiyat ile insan hakları ilişkilendirilmeye çalışılacağı belirtilmiştir.

Kavramlar ve Terimler başlıklı birinci bölümde insan kavramı, insanın değeri ve insanın değerleri kavramları, hak kavramı ve hak türleri ele alınmıştır.

Araştırmada kullanılan *Yöntemler* başlıklı ikinci bölümde Kemal'in *Kimsecik* üçlemesinde insan haklarının incelemesinde kullanılan Yeni Eleştiri Kuramı ve Yakın Okuma Yöntemi ile Arayüz Yöntemi ana hatlarıyla anlatılmış ve insan hakları konusu yukarıda adları anılan romanlarda bu yöntemlerle incelenmiştir.

Yaşar Kemal'in *Kimsecik Üçlemesi* başlıklı üçüncü bölümde, *Yağmurcuk Kuşu-Kimsecik 1, Kale Kapısı-Kimsecik 2* ve *Kanın Sesi-Kimsecik 3* adlı romanlarının özetlerinin ardından, bu romanlardaki kişilerin, bilinçli veya bilinçsiz olarak insan

haklarını ihlal edip etmediklerine ilişkin örnekler verilmiş, böylece örneklerin anlaşılabilir hale gelmesi sağlanmıştır.

Yaşar Kemal'in Kimsecik Üçlemesinde İnsan Hakları Sorunları başlıklı dördüncü bölümde, adları anılan romanlarda dikkat çekilen insan ve toplum sorunları incelenmiş ve edebiyat ile insan hakları ilişkisi gösterilmiştir. Yine aynı bölümde, anılan romanlarda insan hakları sorunlarının kullanılan dilde ve üslupta nasıl yansıtıldığı da gösterilmiştir.

Sonuç bölümünde ise, genel bir değerlendirme olarak, insan hakları ile edebiyat arasında kurulacak ilişki ve insan haklarının korunmasında edebiyatın, roman kişilerinin koruduğu ve ihlal ettiği haklar üzerinde düşündürerek, oynayabileceği rol gösterilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: 1. Yaşar Kemal; 2**.** *Kimsecik* 1-2-3; 3. İnsan Hakları; 4. İnsanın Değeri; 5. İnsanın Değerleri; 6. Metinlerin Arayüzü; 7. Yeni Eleştiri Kuramı; 8. Yakın Okuma.

ABSTRACT

HUMAN RİGHTS İN YAŞAR KEMAL'S KİMSECİK TRİLOG

Mine Bilge
Master Thesis
Human Rights Department
Human Rights Prpgramme
Thesis Advisor:Prof. PhD. İoanna Kuçuradi
Maltepe Üniversity Sosyal Sciences Institute

In this study entitled "*Yaşar Kemal'in Kimsecik Üçlemesinde İnsan Hakları"/Human Rights in Yaşar Kemal's Kimsecik Trilogy*", Kemal's trilogy is examined in the light of the concept of human rights and the concepts of related single rights.

In the "*Introduction*" of this study, it is stated that human rights problems will be examined on the basis of the concepts of human rights and of values in Yaşar Kemal's three novels collected under the name of *Kimsecik* –Yağmurcuk Kuşu-*Kimsecik* 1, Kale Kapısı-*Kimsecik* 2 and Kanın Sesi-*Kimsecik* 3– and that the attempt will be made to show whether the persons in the novels are, consciously or not, violating or protecting human rights and in this way to establish a connection between literature and human rights.

The first chapter titled "*Concepts and Terms*" deals with the concepts of the human being, tthe values of the human being and concept of right, as well as with the kinds of rights.

In the second chapter titled "*Methods Used in the Research*", information is given on the New Critical Theory, the Method of Close Reading and the Interface Method which are used for the study of human rights in Kemal's trilogy.

In the third chapter titled "*Yaşar Kemal's Kimsecik Trilogy*", examples related to violation, as well as to protection, of human rights in the three novels are given, after the summaries of the novels, so that the examples become understandable.

In the fourth chapter titled "*Human Rights İssues in Yaşar Kemal's Kimsecik Trilogy",* the human and social problems put forward in these novels are examined and the relationship between literature and human rights is shown. In the same chapter it is also shown how human rights problems are reflected in the language and style used in the above-mentioned novels.

In the "*Conclusion*", as a general evaluation the attempt is made to show the relation between literature and human rights, as well as the role that literature can play in the protection of human rights through violations and protection of rights, made by the persons of the novels.

Key Words: 1. Yaşar Kemal; 2. *Kimsecik* 1-2-3; 3. Human Rights, 4.Value of the Human Being; 5. Human Values; 6. Interfacing Texts; 7. New Theory of Criticism; 8. Close Reading.

İÇİNDEKİLER

JURİ VE ENSTİTÜ ONAYI

TEZ ONAY SAYFASI.....**Error! Bookmark not defined.**

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI....**Error! Bookmark not defined.**

İNTİHAL RAPORU…….iv

TEŞEKKÜR..... v

ÖZ viii

ABSTRACT..... ix

İÇİNDEKİLER xi

ÖZGEÇMİŞ……..xi

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM: KAVRAM VE TERİMLER..... 3

1.1. İnsanın Değeri ve İnsanın Değerleri Kavramları..... 3

1.2. İnsan Hakları Kavramı ve Türleri 6

İKİNCİ BÖLÜM: ARAŞTIRMADA KULLANILAN YÖNTEMLER 8

2.1. Metin ve Okur Türleri 8

2.2. Yeni Eleştiri Kuramı ve Yakın Okuma Yöntemi..... 12

2.3. Metinlerin İncelenmesinde Arayüz Yöntemi 14

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: YAŞAR KEMAL'İN KİMSECİK ÜÇLEMESİ VE İNSAN HAKLARI SORUNLARI..... 17

3.1. Yağmurcuk Kuşu-*Kimsecik* 1 17

3.1.1. İhlal Edilen İnsan Hakları..... 20

3.1.2. Korunan İnsan Hakları 21

3.2. Kale Kapısı-*Kimsecik* 2 22

3.2.1. İhlal Edilen İnsan Hakları 24

3.2.1. Korunan İnsan Hakları 25

3.3. Kanın Sesi-*Kimsecik* 3 25

3.3.1. İhlal Edilen İnsan Hakları 28

3.3.2 Korunan İnsan Hakları 29

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: YAŞAR KEMAL'İN *KİMSECİK* ÜÇLEMESİNDE İNSAN HAKLARI SORUNLARI 30

4.1. Yaşar Kemal'in *Kimsecik* Üçlemesinde Dikkat Çekilen İnsan ve Toplum Sorunları 30

4.2 Yaşar Kemal'in *Kimsecik* Üçlemesinde Edebiyat ve İnsan Hakları İlişkisi 30

4.3. Yaşar Kemal'in *Kimsecik* Üçlemesinde Kullanılan Dil ve Üsluba İnsan Hakları Sorunlarının Yansımaları 34

SONUÇ 36

EKLER 38

KAYNAKÇA 46

ÖZGEÇMİŞ

Mine Bilge

İnsan Hakları Anabilim Dalı

Eğitim

Derece	Yıl	Üniveriste
Y.L.s	2018	Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İnsan Hakları Anabilim Dalı
L.S	1990	Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi
Lise	1985	Çankaya Lisesi

İş/istihdam

Yıl	Görev
1990	Eczacı

Yayınlar Ve Diğer Bilimsel7sanatsal Faaliyetler

Katıldığı yurt dışı ve yurt içi katıldığı sempozyumlardan bazıları:

Ulusal Sempozyumda Sunulan Bildiri:

1-“Ethem Baran’ın “Ormanların Gümbürtüsü” Öyküsünün Tutarlılık ve Gönderim Düzlemine İlişkin Görünümler Açısından İncelenmesi” 26. Ulusal Dilbilim Kurultayı Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta 24-26 Mayıs 2012

2-“Kayıp Sözcükler” in Peşinde Gülsüm Cengiz” V. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yaşayan Yazarlar Sempozyum Dizisi Çocuk ve Gençlik Edebiyatında Gülsüm Cengiz Sempozyumu, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü, Eskişehir 28–30 Nisan 2010

3-“Geceyi Sevmeyen Çocuk”tan “Babamın Sihirli Küresi”ne Giden Yolda Karşılaşılan Dil ve Üslup Değişimleri” V. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yaşayan Yazarlar Sempozyum Dizisi Çocuk ve Gençlik Edebiyatında Aytül Akal Sempozyumu, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü, Eskişehir 9-11 Mayıs 2012

4-“Nuran Turan'ın Kitaplarında Mekân, Gelenek ve Öteki Kavramları Arasındaki İlişkilendirilme” 3. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, Ankara Üniversitesi Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Uygulama ve Araştırma Merkezi, Ankara 5-7 Ekim 2011

5- “Hikâyesi Olan Şair Cahit Külebi ile İçi Sevda Dolu Yolculuk” Tokat Sempozyumu, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat 01-03 Kasım 2012

6- “Suat Derviş’in “Hiçbiri” Adlı Edebi Eserinin Gönderim Düzlemine İlişkin Görünümler ve Toplumsal Cinsiyet Kavramı Açısından İncelenmesi” 3. Kadın Yazarlar Sempozyumu: Suat Derviş Edebiyatı, Yeni Yüzyıl Üniversitesi, İstanbul 4-5 Nisan 2013

7- “Mehmet Atilla’nın “İskandil” Adlı Edebi Eserinin Metin ve Bir Mekân Olarak Muğla Üzerinden İnceleme ve Değerlendirilmesi” Muğla Değerleri Sempozyumu, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, 26-28 Eylül 2013 Muğla

Uluslararası Sempozyumda Sunulan Bildiri:

1- “Selim İleri'nin 'Her Gece Bodrum' Adlı Eserinin Edebi Metin ve Bodrum Üzerinden İnceleme ve Değerlendirmesi” 2. Uluslararası Bodrum Sempozyumu, Bodrum Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, 09-12 Mayıs 2011

2- “Handan Öztürk'ün "Yalnız Bebekler" Adlı Eserinin Edebi Metin ve “Yüzyıllar Önce Kapadokya…” Üzerinden İnceleme ve Değerlendirilmesi” 1. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu, Nevşehir Üniversitesi Kapadokya Araştırma ve Uygulama Merkezi (NEVKAM), Nevşehir 16-19 Kasım 2011

3- “Yeni Olan Başkaldırandır” 12. Uluslararası Ankara Öykü Günleri, Ankara 10-14 Şubat 2012

4- "Sadık Aslankara’nın “Sığınak” “Uykusu Sakız” “Cicoz” İsimli Kitaplarının Tutarlılık ve Gönderim Düzlemine İlişkin Görünümler Açısından İncelenmesi" Uluslararası Dil, Yazın ve Deyişbilim Sempozyumu, Trakya Üniversitesi Edirne 18-20 Ekim 2012

5- "Sadık Aslankara’nın “Le” Adlı Eserinin Edebi Metin ve Denizli Üzerinden İnceleme ve Değerlendirilmesi” 5. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu, Pamukkale Üniversitesi, Denizli 19-22 Aralık 2012

6- “Vedat Türkali’nin “Mavi Karanlık” Adlı Eserinin Edebi Metin ve Bodrum Üzerinden İnceleme ve Değerlendirilmesi” Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, 3. Uluslar Arası Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu, Bodrum, 30 Ekim - 1 Kasım 2013

7- “Necati Tosuner ile Avaz Avaz “Susmak” 13. Uluslararası Ankara Öykü Günleri, Ankara 1-5 Mayıs 2013

1968 yılında Ankara’da doğdu. İlkokulu Ahmet Vefik Paşa İlkokulu’nda, ortaokul ve liseyi Çankaya Lisesi’nde bitirdi. 1989 yılında Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi’nden mezun olmuştur.

Uzun bir dönem Öykü Teknesi Dergisi Ortak Çalışma Grubunda çalışmalarına devam etmiş olup, halen edebiyat ve akademi dergilerinde dosya konusu yazarlarının

kitaplarına dair inceleme, araştırma ve eleştiri yazıları yazmakta ve yazarlarla söyleşilerini sürdürmektedir.

Adı Sen Olsun (1998. Art Yayınları, Ankara) ve *Unutmuşum Senin Yüreğin Yoktu* (2002. Sal Yayıncılık, Ankara) isimli kitapları bulunmaktadır. Ayrıca *Öykü Teknesi Dergisi Ortak Kitap 1* (2009. Kanguru Yayınları, Ankara) isimli ortak kitapta öyküleri ve Türk Dili, Beşparmak, Yom Sanat, Budala, Erciyes, Akatalpa, Ardıç Kuşu, Kum, Düşe Yazma, Bahçe, Öykü Şiir, Sanat dergilerinde şiir ve deneme, eleştiri yazıları, Deliler Teknesi, Öykü Teknesi, Patika, İle, Eşik Cini ve Berfin Bahar, Dil Dergisi, Hece Öykü dergilerinde öyküleri ve araştırma, inceleme, eleştiri yazıları yayımlanmıştır.

Eczacılık mesleğini de sürdürmekte olan Mine Bilge, evli ve iki çocuk annesidir.

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri ve yılı : Ankara , 1968 Cinsiyet: K

Yabancı Diller: İngilizce

GSM/E POSTA: 532 652 84 18 / minehbilge@hotmail.com

GİRİŞ

İnsan haklarını insan, hak ve değer kavramlarından yola çıkarak incelemek uygun bir inceleme yöntemidir.

Edebiyatta da bu kavramları temele alarak, insan haklarını incelemek ve yazarların, eserlerinin öykü ve roman kişilerinin, insan haklarını ihlal edip etmediğini tespit etmek ve bu tespitler doğrultusunda edebiyat ile insan haklarını ilişkilendirebilmek önemlidir.

Türk Edebiyatının önde gelen yazarlarından olan Yaşar Kemal roman, öykü, röportaj gibi çeşitli edebiyat disiplinlerinde önemli eserler kaleme almıştır. Yaşar Kemal metinleri 'yerelden evrensel' çizgiye ulaşmayı başarmış bir isimdir (Çiftlikçi, 1997:2).

Bu eserler arasında *Kimsecik* adı altında topladığı *Yağmurcuk Kuşu-Kimsecik 1, Kale Kapısı-Kimsecik 2* ve *Kanın Sesi-Kimsecik 3* adlı romanları özel bir yere sahiptir.

Bu çalışmanın amacı, Yaşar Kemal'in *Kimsecik* adlı üçlemesinde, öykü kişilerinin farkına varmadan yaptıkları insan hakları ihlallerini ortaya çıkararak, ihlallere dikkat çekmek ve korunan insan haklarını ortaya çıkarmaktır.

Bu çerçevede Yaşar Kemal'in adı anılan romanları hakkında bilgi verilmeye ve roman kişilerinin farkına varmadan yaptıkları insan hakları ihlalleri, ayrıca da korudukları insan hakları tespit edilmeye çalışılacaktır.

Bu çalışmanın *Kavramlar ve Terimler* başlıklı birinci bölümde, insan kavramı, insanın değeri ve insanın değerleri kavramları, hak türleri ve hak kavramı açıklanacaktır.

Araştırmada kullanılan Yöntemler başlıklı ikinci bölümde, Yeni Eleştiri Kuramı ve Yakın Okuma Yöntemi ile Arayüz Yöntemi açıklanacak ve Yaşar Kemal'in seçilen metinlerinin yani, *Kimsecik* üçlemesinin, insan hakları açısından çözümlenmesi, yukarıda adları anılan romanlarda bu yöntemlerle incelenecektir.

Üçüncü bölüm olarak adlandırılan *Yaşar Kemal'in Kimsecik Üçlemesi* başlığında, *Yağmurcuk Kuşu-Kimsecik 1, Kale Kapısı-Kimsecik 2* ve *Kanın Sesi-Kimsecik 3* adlı romanlarının özetleri ve bu romanlardaki kişilerin, bilinçli veya bilinçsiz olarak insan haklarını ihlal edip etmediklerine ilişkin ve yine bu kişilerin koruduğu insan haklarına dair örnekleri tespit edilecek ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi temele alınarak,

Bildirge'nin ışığında, bu romanlardaki, ihlal edilen ve korunan insan hakları tartışmaya açılacaktır.

Yaşar Kemal'in Kimsecik Üçlemesinde İnsan Hakları Sorunları başlıklı dördüncü bölümde, yukarıda adları anılan romanlarda dikkat çekilen insan ve toplum sorunları incelenerek, edebiyat ile insan hakları ilişkisi gösterilecektir. Yine aynı bölümde, anılan romanlarda insan hakları sorunlarının kullanılan dilde ve üslupta nasıl yansıtıldığı üzerinde durulacaktır.

Yaşar Kemal'in eserlerinin bütünü arasından *Kimsecik* üçlemesinin seçilmesinin nedeni, roman kişilerinin diyaloglarında ihlal edilen ve korunan insan haklarının daha belirgin oluşudur.

Bunların yanısıra çalışma alanının bu denli geniş oluşu, Yaşar Kemal'in Çukurova'yı öykü ve romanlarında dile getirmiş olmasına ve benzer öğelere dayalı gerekli olmayan tekrarlardan kaçınma gibi, nedenlere de bağlı olarak, bu çalışmanın *Kimsecik* üçlemesi ile sınırlandırılması uygun görülmüştür.

Bu üçlemenin seçilmesinin başka bir nedeni de anılan üçlemenin Kemal'in yaşamından yoğun izler taşıması ve yapıtları arasında sahip olduğu özel yer ve izler çerçevesinde, Kemal'in insan, hak, değer kavramlarına ve insan haklarına bakışının değerlendirilebilmesidir.

Bu çalışma sonucunda, Yaşar Kemal'in *Kimsecik* üçlemesinin, insan hakları kavramından ve ilgili tek tek insan hakları kavramlarından hareketle okunduğu zaman, insan haklarının korunmasında edebiyatın oynayabileceği rol gösterilmeye çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM: KAVRAM VE TERİMLER

1.1. İnsanın Değeri ve İnsanın Değerleri Kavramları

Tür olarak insanın yapısını oluşturan ve diğer varlıklardan ayıran özellikleri vardır. Bu özellikler onun değerini oluşturur.

Bir insanın ilişki kurduğu insanlara karşı davranış biçimleri, olaylar karşısındaki tutumları ve bu olaylar karşısında aldığı kararlar farklılık gösterir. Bu farklılıklar, insanları ve olayları değerlendirme biçimleri ile ilgilidir. İnsan bu değerlendirme biçimleri ile yol alır ve olanaklarını gerçekleştirir.

Nermin Yavlal Gedik'in İ. Kuçuradi'nin *İnsan Hakları Görüşü* adlı makalesine göre,

> İnsan haklarının temelinde, insanın değeri bulunur. İnsan değerli bir varlık olması nedeniyle birtakım haklara sahiptir. İnsanın neden değerli bir varlık olduğunu görebilmek için ilkin 'değer' nedir? sorusunun yanıtlanması gerekir. Çünkü genellikle 'değer'in subjektif olduğu ileri sürülmekte ve buna dayanarak da değerlendirilmesi yapılan şeyin değerinin, dolayısıyla insanın değerinin göreli olduğu, değerlendirene göre değiştiği iddia edilmektedir (Kuçuradi, 2013:9).

Değerin öznel olup olmadığı, temelini insanın değerinde bulan insan hakları için önemlidir. Göreli olduğunu kabul ettiğimizde, insan haklarından söz edemeyiz.

Kuçuradi'ye göre değerin sübjektif görülmesinin temelinde iki neden bulunur. Nedenlerden biri, insanın en temel özelliklerinden biri olan değerlendirme etkinliğinin, farklı kişilerce farklı şekillerde gerçekleştirilmesi, diğeri de 'değer' ile "değerler" arasında hiçbir bir ayrım yapılamamasıdır.

> Aynı şey –bir kişi, bir olay, bir durum, bir sanat eseri vb.- farklı kişilerce, farklı toplumlarca ve farklı dönemlerde farklı değerlendirilmekte; bazen aynı şey kimilerince değerli, kimilerince değersiz diye nitelendirilmektedir. Kuçuradi aynı şeyin kimilerince değerli, kimilerince değersiz olarak nitelendirilmesinin temelinde, farklı değerlendirme tarzının bulunduğunu söyleyerek, bunları 'değer atfetme', 'değer biçme' ve 'doğru değerlendirme' olarak adlandırır.
>
> Değer atfetmede, bir şeyin değerli olmasıyla önemli olması birbirine karıştırılmakta; değer atfetme durumunda söz konusu olan değer, atfedilen şeyin

> değerli ya da değersiz olması değil, o şeyin birileri için önemli ya da önemsiz olmasıdır (Kuçuradi 2013:26).
>
> Değer biçmede söz konusu olan, değerlendirilmesi yapılan şeyin değerini göstermek değil, o şeyi geçerli ilkeler, kurallar, normlar, standartlar, modalar, ölçüler bakımından–bunlara göre–nitelendirmektir (Kuçuradi 2013:28).

Geçerlikte olan normlar, ilkeler, kurallar, standartlar, modalar hem çağdan çağa hem de toplumdan topluma değiştiğinden, belirli bir zamanda belirli bir toplumda geçerli olan değer yargıları gerek bir başka toplumda gerekse zamanla aynı toplumda farklı olacağından, aynı kişiye biçilen değer de farklı olacaktır.

Değerlendirme yaptığını sanan birçok kişi, değerlendirilmesi yapılan şeye "(…) yüklemleri iyi-kötü, güzel-çirkin, faydalı-zararlı, doğru-yanlış sevap-günah vb. sıfatlar olan değer yargılarına göre değer biçmekte veya herkesten bunlara göre değer biçmesi beklenmektedir*" (Kuçuradi 2013:29).*

Değerlendirilmesi yapılan şeyi doğru değerlendirme, "değerlendirilmesi yapılan şeyin yapı özelliği olan değerini görmek, yani onu anlamak ve kendi alanındaki yerini bulmaktır" (Kuçuradi 2013:29-30).

Bir olayın, bir insanın, bir eserin doğru değerlendirilebilmesi, onun bir bütün olarak ve olanaklı olduğu ölçüde çok yanıyla, bir bütün olarak özelliğinin kavranmasına bağlıdır.

Değer atfetmenin de değer biçmenin de bizi değerlendirilmesi yapılan şeyin değerinin bilgisine götürmesi söz konusu değildir. Çünkü değerlendirilen şeyin kendisi hesaba katılmamakta, değerlendirme ezbere yapılmaktadır. Ancak doğru değerlendirmeyle bir şeyin değerinin bilgisi ortaya konabilir; böyle bir değerlendirme etkinliğinin sonunda değerlendirilmesi yapılan şeyin değerli ya da değersiz olduğu görülebilir. Doğru değerlendirmede söz konusu olan, değer bilgisidir.

Değerlendirme bu tarzda yapılarak değerlendirilen şeyin değerinin bilgisi ortaya konmuşsa, orada 'değer'in subjektif olduğundan söz edemeyiz.

Değerin subjektif görülmesinin temelinde bulunan nedenlerden bir diğerinin ise, 'değer' ile 'değerler' arasında genellikle bir ayrım yapılmamasıdır.

> 'Değer' bir şeyin değeridir; bir şeyin bir çeşit özelliğidir. 'Değerler ise var olan şeylerdir, var olan imkânlardır (Kuçuradi 2013:40).

Kuçuradi "değerin sırf insanla, insan başarılarıyla ilgili" olduğunu söyler. Bir nesnenin değerle ilgili olması için o nesnenin bir eser, bir ürün olması gerekir (Kuçuradi 2013:42).

Kişi yaratması olmayan bir nesnenin değerli görülmesi, onu değerli sayan kişiyle özel ilişkisi nedeniyledir ve rastlantısaldır. Bir eser insana bir şeyler kazandırıyorsa, insanın yaşantı olanaklarına bir şeyler katıyorsa, o aynı zamanda değerli bir eserdir.

İoanna Kuçuradi'ye göre: etik değerler, kişi özellikleri ya da kişi yaşantılarıdır. Kişilerin başka kişilerce, genel olarak insanlarla ve kendileri ile olan ilişkilerinde edindikleri özellikleridir. Dürüst olmak gibi, saygılı olmak gibi. Bir çeşidi de kişilerarası ilişkilerde yaşantı birikimi, yaşantı tortularıdır, sevgi saygı minnet, güven gibi.

Bu iki tür değerler arasında çok önemli bir fark vardır: Kişi özellikleri olan değerler; dürüstlük gibi, adil olmak gibi, insanlarla ilişkilerimizde karşımızdakinin kim olduğu önemli değildir, bizim yapıp ettiklerimizle ilgilidir. Dürüst olmayan bir insana da biz dürüst davranabiliyoruz, ya da, adil isek, kendi adaletsiz olan bir insana da adil davranabiliyoruz.

Diğer etik değerlerin yaşanması ise, ilişkide bulunan her iki kişiden bazı özellikler bekliyor. Saygı değeri saygı duyabilen bir insanın ve saygıya layık bir insanın karşılaşması sonucu yaşanan bir yaşantıdır. Bu aynı kişiyle ilişkimizde bu yaşantı, onun gördüğümüz özelliklerinden dolayı ona ilişkin yaşantılarımız birikince, o kişiye saygı duymuş oluruz. Bu yaşantılar temeli olan yaşantılardır, bir nesnesi olan yaşantılardır. Oysa birçok yaşantılarımız temelsizdir (Kuçuradi, 2015:38).

Takiyettin Mengüşoğlu'nun *İnsan Felsefesi* adlı kitabının "İnsanın Varlık Yapısı ve Nitelikleri" başlıklı bölümde belirttiği gibi,

> Her insan, bilen, yapıp eden, değerlerin sesini duyan, tavır takınan, önceden gören ve önceden belirleyen, isteyen, özgür hareketleri olan, tarihsel olan, ideleştiren, kendisini bir şeye veren, seven, çalışan, eğiten ve eğitilen, devlet kuran, inanan, sanat ve tekniğin yaratıcısı olan, konuşan, biyopsişik bir yapıya sahip olan bir varlıktır (Mengüşoğlu, 2015:19).

Mengüşoğlu, bütün bu fenomenlere insanın varlık-koşulları adını verir. Bunlar, tür olarak insana özgü etkinliklerdir, aynı zamanda onun yapısal özellikleridir. Bu nedenle insanın olduğu her yerde şu ya da bu ölçüde ortaya çıkarlar.

Fakat Kuçuradi'ye göre, tür olarak insanın özellikleri ile insanın olanakları arasında bir ayrıma gitmek gerekir. (…) İnsanın "varlık şartları" aynı zamanda tür olarak insanın olanaklarıdır; bilme olanağı, yapıp etme olanağı, değerler ortaya koyma olanağı gibi olanaklardır (Özcan, 2016:23).

Bu olanakların hayata geçirilmesi sonucu, ortaya insan başarıları çıkar. Bunlar, yani insanın başarıları, ürünlerini kişilerin birbirine bağlı olarak ortaya koydukları bu başarılar, kişi-üstü değerler olarak insan dünyasının belli başlı öğelerindendir (Özcan, 2016:23).

1.2. İnsan Hakları Kavramı ve Türleri

Kuçuradi'nin hak kavramının temeli, Platon'un adalet kavramına dayanır. Kuçuradi, Platon'un "birine borçlu olunan şey"olarak tanımladığı, hak kavramı tanımından hareketle, insan haklarının tek tek bütün insanların diğer bütün insanlara borçlu oldukları şeyler olduğu sonucunu çıkarır (Kuçuradi 1994:27-32).

Nermin Yavlal-Gedik'in, *İ. Kuçuradi'nin İnsan Hakları Görüşü* adlı makalesinde:

Kuçuradi insan haklarını temellendirirken, yani insanların neden bazı haklara sahip oldukları sorusunu yanıtlamaya çalışırken, insanı bir özelliğe indirgeyen insanın değerini tek özelliğinde gören bir görüşten hareket etmez. Onun görüşünün temelinde insanı bir bütün olarak ele alan ontolojik temellere dayanan felsefî antropoloji bulunur (Kuçuradi, 2013:19).

Kuçuradi, hakları taşıyıcılarına göre, kişi hakları ve grup hakları olarak iki gruba; kişi haklarını da niteliklerine göre iki gruba ayırır. Kişi haklarının birinci grubunun temel kişi hakları/kişi dokunulmazlıkları, ikinci grubunun ise yurttaş hakları olduğunu belirtir. Kuçuradi'ye göre insanın, sırf insan olduğu için sahip olduğu haklar, kişinin temel haklarıdır. Yurttaş hakları ise, kişinin bir devletin yurttaşı olması nedeniyle sahip olduğu haklardır. Bu haklar belirli bir devlet tarafından kişiye tanınan ekonomik, sosyal ve siyasal haklardır (Kuçuradi, 2014:16).

Kuçuradi'ye göre, temel haklar da korunma yollarına göre iki kategoriye ayrılabilir. Birinci kategorideki haklar, kişinin insan olarak olanaklarının gerçekleştirmesiyle doğrudan ilgili olan haklardır. Bunlar kişilerin, sırf insana özgü bazı etkinlikleri gerçekleştirirken engellenmemeleri gerektiğini dile getiren taleplerdir. Yani herhangi bir şey yaparken değil, bir sanat eseri yaratırken, bilgi ortaya koyarken ve bu türlü bir şeyi yaparken, başka bir deyişle kişilerin, tür olarak insana özgü bir etkinliği gerçekleştirirken engellenmemelerine ilişkin taleplerdir. Kişilerin insansal olanaklarının

gerçekleştirebilmeleri için görmeleri gereken muameleyi dile getirilirler. Bu haklar insanlararası ilişkilerde önem kazanır ve bu ilişkilerde saygı görmeleri ya da çiğnenmeleri söz konusu olan haklardır. Bu hakların genel olarak korunması, onların yasal güvence altına alınmalarıyla, yani yasal geçerliliği olan belgelere konulmasıyla mümkündür. Bu hakların tek durumda korunması, ancak o hak ihlal edildiğinde ve/veya ilgili yasal organının müdahale etmesiyle mümkün olabilir (Kuçuradi, 2014:16).

Kuçuradi, temel kişi haklarının ikinci grubunu oluşturan sağlık hakkı, eğitim hakkı, çalışma hakkı gibi hakların da kişinin, sadece insan olması nedeniyle sahip olduğu haklar olduğunu belirtir. Ancak bu haklar, kişilerin insan olarak olanakların geliştirebilmelerinin önkoşullarıyla ilgili taleplerdir.

Bu hakların korunabilmesi, onların ilk kategorideki haklar gibi sadece yasal güvence altına alınmalarıyla mümkün olmaz. Bu hakların korunabilmesi için devletin bazı görevlerini yerine getirmesi gerekmektedir. Bu haklar bir ülkede kişilere devletçe tanınan sosyal, ekonomik, siyasal hakları, yani yurttaşlık hakları aracılığıyla ve çeşitli kamu kurum ve kuruluşlar aracılığıyla korunabilen haklardır (Kuçuradi 2016:16).

Sosyal, siyasal ve ekonomik haklar, kişilerin sadece insan olmaları nedeniyle sahip oldukları haklar değil, bir ülkenin yurttaş olmaları nedeniyle devlet tarafından tanınan haklardır. Bu haklarla, her ülkede devlet tarafından kişilere –kendi yurttaşlarına- sınırlar çizer. Dolayısıyla bu hakların sınırları ülkeden ülkeye, o ülkenin içinde bulunduğu koşullara göre, farklı farklı çizilebilir-örneğin asgâri ücret, emeklilik gibi. Bu haklar bir ülkedeki bütün yurttaşların eşit olduğu haklar olup, insan olan herkesin eşit olduğu haklar değildir (Kuçuradi 2016:16).

Yaşar Kemal'in *Kimsecik* üçlemesi olarak *Yağmurcuk Kuşu-Kimsecik 1, Kale Kapısı-Kimsecik 2* ve *Kanın Sesi-Kimsecik 3* adlı romanları, işte bu insan hakları anlayışından hareket edilerek incelenmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM: ARAŞTIRMADA KULLANILAN YÖNTEMLER

Bir araştırmada nitel ve ya nicel olmak üzere iki farklı yöntem kullanılarak sonuca ulaşılır. Bu araştırmada, araştırma konusu ile ilgili önceden yapılmış direkt veya dolaylı çalışmaları içeren edebiyat taraması yapılmış ve bu tarama ile sonucu tespit edilen kuramsal, kavramsal ve fikri sonuçlardan yararlanılmıştır.

Bu çalışmada Yaşar Kemal'in seçilen metinlerin yani *Kimsecik* üçlemesi olarak *Yağmurcuk Kuşu-Kimsecik 1, Kale Kapısı-Kimsecik 2* ve *Kanın Sesi-Kimsecik 3* adlı romanlarının, insan hakları açısından çözümlenmesinde, "yakın okuma" (close reading) ve "arayüz" (interface) yöntemleri kullanılacaktır.

Bu yöntemleri açıklayabilmek için, öncelikle metin denildiğinde ne anlamak gerektiğini ortaya koymak uygundur.

2.1. Metin ve Okur Türleri

Okurun okuduğu metnin, ister öykü ister roman, isterse bir başka edebiyat türü olsun, edebî biçim özelliklerini bilerek değerlendirebilmesi gerekir. Ancak anlayışların hızlı değişimi ile artık 'Bir metin nedir?' sorusuna cevap verebilmek için, önce 'Bir metin ne değildir? 'sorusunu sormak daha doğru olabilir.

Farklı edebiyat türlerinden birinde yazılmış eserler 'metin' adı altında toplanabilir.

Metin tanımları farklı alanlar içinde çeşitlilik gösterse de, edebiyat türlerini temel aldığımızda esas olan, örülen metne dokunmaktır:

Osmanlıcada metin (mütûn) terimi "bir yazıyı şekil ve noktalama özellikleriyle oluşturan sözcüklerin topu" demektir. Latince "textus (kumaş)" sözcüğünden gelen 'text'in ilk anlamı "örmek, dokumak "tır (Günay, 2000:44).

Bu tanımda okuru ilgilendiren kelimenin Latincedeki 'textus (kumaş)' sözcüğüyle ilgisidir. Aslında alt okumaya imkân veren bu anlayıştaki 'dokunmak yoluyla dokumak'

la kastedilen anlamının derinliği nedeniyle dikkat çekicidir. Bu ‘dokunmak’ ifadesi, kelimenin asıl anlamına, okurun yaşamında bu ifadeye eklemlenebilecek yan anlamlarla da birleşmesiyle, gerçek anlamından farklı anlamlara da yol açabilir.

Buradan da anlaşılabileceği gibi, alt okumanın sadece bir metin okuma biçimi olmadığı, insanın ilişki çeşitliliğinde, yaşamında kullanılabilir olduğudur. Alt okuma, ister alışkanlıkla ister bilinçli yapılsın, yaşamda da kullanılabilir.

Metin sözcüğünün, Latince ve modern dönem anlamlarının yanı sıra, dil bağlamında ve göstergebilim açısından daha ayrıntılı tanımları yapılabilir. Dil bağlamında metin, belirli bir bildirişim amacıyla sözlü ya da yazılı olarak üretilmiş, başı ve sonu belli olan, dilsel göstergelerin art arda geldiği anlamlı bir yapı, bütünlük” demektir. Bu yapı ya da diziliş, rastlantısal değil, yazar tarafından belli bir mantığa dayanarak sıralanmış, dolayısıyla bilinçli ve amaçlı tümceler bütününden oluşur. Bu tümceler bütünü belli bir bağlam oluşturur (Günay, 2000:45).

Ders kitapları, kullanım kılavuzları, yönetmelikler, reklamlar da bu kavramın içinde yer alır.

Göstergebilimde daha da geniş bir anlamda kullanılan ‘metin’ “insan tarafından oluşturulmuş her türlü gösterge dizgesi” olarak tanımlanır (Günay, 2000:44).

Bir yazarın herhangi bir metnini okumak, o metni anlamlandırma düzeyi ile ilişkilendirilebilir. O tür bir okumayı nitelikli kılan anlamlandırmanın, o metne ne kadar nesnel ve akademik bir okuma biçimi olduğu, ne kadar bilimsel ölçütlerle uyuştuğudur.

Ne var ki her okuma aynı zamanda özneldir. Bir cümleyle kastedilen, yazarın metninin temelini oluşturan öğelerde değişiklik yapmadan, okurun başka bir anlam yükleyebilmesi mümkündür. Her okur, okuduğu metni, tam da o öznellik içinde etik değerler açısından değerlendirilebilir. Önemli olan, o metnin katmanlarında ne barındırdığıdır.

Her okuma bir keşiftir. Her okur, aynı metinde birbiriyle kesişen ve/veya ayrıksı birçok nokta keşfeder. Bir okur için her okuma, kendi için bir yatırımdır. Aslında her yatırım da okur için bir maceradır. Her macera ise, keşfedilen için değil, keşfeden için, onu bir “okur olma” durumuna ve amacına daha da yakınlaştırır.

Bir romanın, şiirin, öykünün, denemenin, yani herhangi edebiyat türünün, hatta sayısal veri içermeyen bazı makalelerin de okuyucu tarafından anlaşılması birçok etmene bağlıdır. Metnin içeriği, dili, üslup özellikleri, hatta kâğıdın kalitesi ve harflerin diziliş özellikleri, büyüklükleri bile o okuyucu için etmenlerdendir. Bir metni okurken, okuyucunun psikolojik durumu da öne çıkar. Kendini okuduğu metne vermeyen, buna kendini hazır hale getiremeyen bir okuyucunun, metni verimli bir şekilde okuması pek mümkün görünmez. Okuma hızı da buna bağlı olarak düşer. Bu ifadelerdeki okuyucu terimi belirlenen anlamıyla kullanılmıştır.

Hangi disiplinle kurgulanırsa kurgulansın, bir metni sıradan bir okuyucu olarak okumak doğru bir seçim değildir. Öncelikle sıradan okuyucudan bilinçli okura geçiş yapabilmiş olmak gerekir. Bu geçişte ölçüt olarak belirtilen, aslında genel okuyucu olarak tanımlanan veya popüler kültürün adeta tamamlayıcısı görülen kişilerin kriterleridir. Burada sözü edilen, sıradan okuyucudan bilinçli okura geçen için yaptığı okumaya, ne kadar 'doğru' metinler seçerek gerçekleştirebildiğidir.

> Metin, belirli bir bildirişim bağlamında bir veya birden çok kişi tarafından sözlü ya da yazılı olarak üretilen bir dil dizgesi bütünüdür. Kısaca metin, başı ve sonu ile kapalı bir yapı oluşturan dilsel göstergelerin art arda geldiği anlamlı yapı olarak tanımlanabilir (Günay, 2000:44).

Bu metin tanımından hareketle okur, bir eseri okurken öncelikle o metne dokunduğunu, adeta bütünleştiğini hissedebilir. Bu ifadedeki bütünleşebilmeyi "her bakımdan birleşmek, aynı durumda bulunmak" anlamında kullanmak mümkündür. Bu anlama doğrultusunda okuduğumuz metnin ne kadar içine giriyoruz? önemlidir.

Herhangi bir fotoğrafa veya herhangi bir resme bir an için bakıldığında ve bakan kişi gözlerini kapatıp, belli belirsiz ya da uzağa bakar gibi, o resmi/fotoğrafı gözünün önüne getirdiği ve dikkatlice baktığı varsayılırsa; bir metnin alt okuması, bir okurun tam da o fotoğrafla/resimle göz göze geldiği anda, o resmin önünde başlar. Bir metne 'dokunabildikçe, o metne dâhil olur okur.

Okur, bir metne dahil oldukça, bilinçli okurdan 'saf okura' geçiş yolu açılmaya başlar. Okurun 'saf okur' olabilmesi, sözü edilen o fotoğrafa/resme bakabilmesiyle ve esas olarak gördükleriyle ilişkilidir. Bu etkinliğin nasıl başladığı kadar, niye bakılmak istenildiği de öncelikli bir konudur.

Saf okur olmaya geçiş, o fotoğrafa kırık bir camın arkasından, sonrasında da o çok parçalı, adeta bir aynaya dönüşen o camdan yansıyanlardan bakarak ve o yansıyan şekillerde görülebilenlerle mümkün olur.

Esas olan, bir metni saf okur bakış açısıyla okuyabilmektir. Saf okur için önemli olan, öncelikle metne bakabilmesidir. Okurun, metnin "hangi tarafında" duracağı ve o metne nereden bakacağı önemlidir. Yani saf okur olabilmek için, öncelikle doğru metinleri seçerek okumak ve o metinleri doğru değerlendirmek gerekir. Bu değerlendirme aşamasında 'saf okur' nasıl olunur? sorusu önem kazanır.

Okur, bu sorunun cevabını kendi edebî bilgi ve anlama becerisi ile verir. Durduğu edebî basamak, okurun bir metni nasıl çözümleyeceği ile doğrudan ilgilidir. O basamaktan aşağı baktığında, okuduğu klasik veya klasik olmayan metinler, bildiği edebiyat türleri, edebiyat kuramları, eleştiri yöntemleri bir metnin çözümlenebilmesi açısından önemli bakış açıları getirir. Bu açılardan hareketle okur, beliren birçok sorunun cevabını da okuma boyunca ardarda verilebilir.

Sözü edilen o birçok soru arasından 'saf okur' nasıl olunmaz? sorusu, öncelikle sorulması gereken 'önemli bir sorudur. Okur, kendi durduğu edebî basamaktan başını yukarı kaldırdığında, bulunduğu gerçek yeri hissettiği-daha çok yolu olduğunu ve kendinden önceki çıtanın da çok yüksek olduğunu gördüğü takdirde, bunları önemsemeyerek okumaya devam etmesi halinde saf bir okur olamayacağını sezebilir.

Ayrıca okur, bu basamaklarda bir metne çeşitli açılardan, birçok başlıklar altından da bakabilir. Örneğin, "Yazarın yaşamı nasıl okunur ve metnine ne kadar dâhildir" ve/veya "Kapak ve metin ilişkisi, okur ile ne kadar etkileşir?" gibi soruların cevaplarını, o okuma serüveni boyunca verilebilir. Bu soruların cevapları yine okurun durduğu edebî basamaktan metnin hangi katmanlarını, ne kadar görebildiği ile ilişkilidir. Bu ve diğer görüş açılarında kastedilen metin katmanları, okunan metnin arayüzleri olarak kabul edilebilir.

Arayüzler ister öykü ister roman, isterse bir başka edebiyat türü olsun, o metni okumak için okurun görmesi gerekenlerdir; metni çözümleyebilmesi için diğer arayüzlerden ayırarak ve/veya diğer arayüzlerle ilişkilendirerek okuması gereken anlama alanlarıdır.

Okuyucudan 'bilinçli okura', 'bilinçli okurdan' saf okura geçebilme yolunda esas olan 'doğru okuma'yı yapabilmek esastır. Tam da burada 'okuma'dan kasıt nedir? ve 'doğru

okuma biçimleri' nerede ve nasıl oluşur?' gibi sorulara da cevap aranmalıdır. Okur bu cevapları bulabilmek için metinleri, edebiyat akımlarına bir üst bakış ve bu bakış doğrultusunda inceleyebileceği gibi, deneysel edebiyatın içinden geçerek de değerlendirebilir ya da metni doğru anlamayı sağlayan başka bir yol izlenebilir.

Bir metni doğru okuyabilmek için, yeni eleştiri kuramı çerçevesi içinde yakın okuma yöntemi kullanılabilir. Ayrıca yakın okuma yönteminin alt katmanı olarak kabul edilebilecek olan "arayüz yöntemi" de kullanılabilir. Bir okumada arayüz (interface) yöntemini kullanmak, okura metne daha geniş ve satır aralarından bakabilmeyi sağlar.

2.2. Yeni Eleştiri Kuramı ve Yakın Okuma Yöntemi

Bir metni çözümlemek ve o metne bağlı kalarak yapılacak bir açıklama için, metin üzerinde yoğunlaşmak gerekir. Metnin işleniş biçiminin yazarın belirlediği amaca nasıl ulaştırdığını ya da okuyucu üzerinde bazı etkileri nasıl yarattığını göstermek; incelenecek metnin mantıksal yapısını, temel düşünce biçimini, bunlara katkı sağlayan diğer yan düşünceleri ortaya koymakla olur.

> Ayrıntılı okumak anlamındaki metnin çözümlenmesi ise, yazınsal etkinliğin mantıksal gelişimini ve tutarlılığını genel metin bağlamında değerlendirmek ve metni bir bütün olarak incelemektir. Bir metnin işleyişini açıklamak bazen karşı düşünceyi ya da olabilecek bir başka seçeneği göz önünde bulundurarak kolaylaşır. Bir başka yaklaşım ya da çözüm biçimi uygulandığı zaman metnin şu ya bu özelliğinin yeni bir anlam etkisi yarattığı daha iyi kavranır. Bu nedenle çözümleme yol ve yöntem açısından önemlidir (Günay, 2000:110).

Bir metni çözümleyerek okumak, okuru metne dâhil eder. Ne kadar ayrıntılı okuyabilirse okur, metnin o kadar parçası haline gelir, Ayrıntılı okuma, okurun metni daha iyi anlayabilmesine, okurun o metnin yazınsal bütünlüğünden yola çıkarak, yazılmamış olan anlamlarına erişebilmesine yardımcı olur. Metnin yakın okuma yöntemiyle incelenmesi, okurun bu erişimini kolaylaştıran bir metin inceleme yöntemidir.

> Yakın okuma, Anglo-Amerikan kökenli Yeni Eleştiri (New Criticism) akımıyla ilişkili bir metin yaklaşımıdır. 20. yüzyıl başlarında M. Arnold ve F.R. Leavis'in katkılarıyla sosyal bağlamı değil, metin odaklılığı öneren bir yaklaşım olarak İngiltere'de başlar. Edebi metnin çok özel bir dil dokusu olduğunu kabul eden bu

> yaklaşım, dilsel yapıların tutarlı ve dengeli yoğunlukla yer almasının eseri estetik kıldığını iddia eder (Moran, 2002:160).

Yakın okuma yöntemi, metni ayrıntılı okumaya olanak veren bir metin yaklaşım yöntemidir. Çözümleme yaparken, metnin kendine özgü dil yapısından yararlanır ve bu özgün dilin metni estetik kıldığını belirtir. Roland Barthes'in dediği gibi, *"*Dil tümüyle yazarın sözünün içinden geçen bir doğa gibidir*"* (Barthes,1999:17). Bu doğayı estetik hale getiren biçem de yakın okuma yöntemiyle metni estetik kılar.

> Ancak asıl bu yaklaşımın gelişmesi I.A. Richards'ın fazla kuramsallıktan hoşlanmayan Amerikan eleştirel geleneğine tanıtmasından sonra olur. 1930-1950 arasında Şikago Okulu'nun eleştirel çalışmalarının ve 1930'larda ABD'ye göç eden Prag Okulu kökenli R. Jakobson ve R. Wellek'in katkılarıyla Yeni Eleştirinin kuramsal çerçevesi tamamlanmış olur. Kuram, 1970'lerde postmodernizm, yapısökücülük, postmarksizm, fenomenoloji gibi kuramların yükselişi ile gözden düşmeye başlar. Bu düşüşte eserin alt okumasının tek şekilde yapılması ve eserin, tarihsel ve toplumsal bağlamdan koparak, değerlendirilmesi etkili olmuştur (Moran, 2002:213).

Öte yandan Yeni Eleştiri yaklaşımının miras bıraktığı bir çözümleme yöntemi olan yakın okuma, halen edebiyat çalışmalarında sıklıkla kullanılmaktadır. Yakın okuma yöntemiyle ayrıntılı olarak incelenen ve bu yöntemle 'etik' anlamıyla doğru okunan metinler sayıca fazlalaşmıştır.

> Richards'ın ve Leavis'in "pratik eleştiri" düşüncesi ile başlayan yakın okuma, bütün ayrıntılarıyla metne odaklanmayı gerektirir. Her edebî eserin kendi inceleme yöntemini bizzat kendisinin belirlediğini varsayan bu yaklaşım, metinde kültürel referanslar, retorik stratejiler veya yapısal bileşenlere de odaklanılmasını gerekli kılar (Devereux, 2012:218-125).

Ayrıca Todorov ve Benk yakın okumanın metni bir kez daha yazmak olduğu ve bunun sonucu oluşan yeni bir 'bütün'ü gerçekleştirmek gayretinde olduğu konusunda paralel düşünürler.

> T. Todorov'a göre geleneksel eleştiri yönteminden biri olan yakın okuma, "yapıtın ötesine geçmek yerine içinde kalmayı yeğle"mek, adeta metni kelimesi kelimesine bir kez daha yazmaktır" (Tzvetan, 2001:8).

Yine A. Benk'e göre de bir yakın okumada şunlar önemlidir:

Bir sanat eserini incelerken, tenkitçi, yazarın her şeyi isteyerek ve bilerek yaptığını bir ilke olarak kabul etmelidir. Eserdeki her kelime, her fikir, her düşünce, ana ilkenin gerekçelerine göre eserde bir rol, bir fonksiyon almak mecburiyetindedir. Ancak eser böyle bir çalışma neticesinde açıklanır, içindeki bütün unsurların ödevi belirtilirse, bir

değer yargısı vermek imkânı olur. Bu değer yargısı da zaten, ilkeyle bağdaşamayacak unsurların bulunup bulunmamasına "bütün"ü gerçekleştirmek gayretinin başarıyla sonuçlanıp sonuçlanmamasına bağlıdır (Benk, 2000:689-691).

2.3. Metinlerin İncelenmesinde Arayüz Yöntemi

Bir metnin arayüzlerini tespit etmek, onun daha ayrıntılı okunabilmesini, böylelikle de daha iyi anlaşılabilmesini olanaklı kılar.

Arayüz, bilgisayar ve fotoğrafçılık kavramı olup, insanların bir makine, cihaz, bilgisayar programı ya da karmaşık aletlerle etkileşimini sağlayan yöntemlerin bileşkesine verilen isim olarak bilinir.

Burada genellikle yazılım bileşenleri geliştirmede önemli sayılan arayüz kavramı, bir metne uygulanmaktadır. Bu kavram, metinlerin arayüzlerindeki iletilerinin çok boyutlu ve birçok şekilde kullanılabilmesini olanaklı kılar.

Bir metnin verimli ve ayrıntılı olarak okunarak daha iyi anlaşılması, metnin katmanlarını da çözümlemeye katan arayüz kavramı aracılığıyla da mümkündür. Yazar tarafından kurgulanan bir metinde okur, metnin arayüzleri ile etkileşerek okuma etkinliğini gerçekleştirir. Metnin daha ayrıntılı ve iyi anlaşılabilmesi için, okuru tarafından katmanları çözümlenerek, arayüzler üzerinden okunması uygun olur.

Bir metinde yakın okuma yapabilmek için, metni öncelikle çok boyutlu bir kavram olarak değerlendirmek gerekir. Bu çok boyutluluktan kasıt, metnin her öğesinin, yani her kelimenin, her virgülün, her paragrafın, hatta her vurgunun, önce tek tek, sonra da metnin bütünlüğü içinde değerlendirilmesidir. Bu değerlendirme metnin arayüz yönteminden yararlanarak incelemesine zemin hazırlar.

> İnsan yarattığı sanat, ortaya koyduğu bilgi ve teknik, yürüttüğü politika ve benzerleriyle herhangi bir şeyi gerçekleştirmeye çalışır. Her gerçekleştirme zaten değerlerle ilgilidir, değer öğeleri taşımaktadır. Anlam konusuyla ilk kez insan eylemlerine bir anlam verme ve ideleşitrme ile karşılaşıyoruz (Mengüşoğlu, 2015:236).

Yaşamını bir anlamlar silsilesi içinde ideleştirerek yaşayan insanın, okuduğu herhangi bir metni de kendi anlam ve değer öğeleri doğrultusunda okuması mümkündür. Bu doğrultuda bir metni değerlendiren okurun, o metni arayüz yöntemi ile okuyarak, her okumadan öznel bazı sonuçlar çıkarabilir.

> Yazınsal metinler alıcıya bir şeyi esinleme, onda bir şeyi çağrıştırma gücüne sahiptir. Ancak yazınsal metinlerde bildirinin belirli kısımlarının okuyucu tarafından doldurulması gereklidir. Bu doldurma bir yanıyla okuyucunun daha önceden getirdiği bilgi birikimi, ansiklopedik bilgi, diğer okumalarla kazındığı deneyimlerle olacaktır (Günay, 2000:88).

Dr. Füsun Akatlı'nın yayımlanmamış doktora tezinde de belirttiği gibi, bir sanat eserinin bütünü, kendi başına bir varlık değildir. Bu görüşünü Nicolai Hartmann'ın sanat görüşüne dayanarak, tezin "Sanat Eserlerinin Varlık Tarzı" başlıklı bölümünde şu şekilde açıklar:

Sanat eserinde ilkin iki ana tabaka görülmektedir. Bu tabakalar: Duyulara verilen ve doğrudan doğruya duyusal olarak algılanan real ön plan ve ön plan aracılığı ile temaşa edilen irreal arka plandır.

Bunlar üzerinden Hartmann, "(…) bir eseri derinlemesine incelemelere girişmekte ve tabakalar arasındaki ilginin kurulmasına büyük önem vermektedir. "Görünme bağlantısı" tabakaların birliğini ve bütünlüğünü, birbirinden ayrılmazlığını sağlar ve sanat eserinin doluluğu ve zenginliği, ön planda ya da arka planda değil, bu görünme bağlantısında, yani tabakaların ilişkisinde kavranır*"* (Akatlı, 1974:53).

Hartmann'ın bu sanat görüşü doğrultusunda, bir sanat eserinin tabakalara ayırarak derinlemesine incelenebileceği göz önüne alındığında, bir metnin de tabakalara ayrılmasıyla, arayüzleri belirlenebilir. Metinlerin incelenmesinde arayüz yöntemi ile belirlenen arayüzleri ve o arayüzlerinin birbirleri ile olan ilişkileri o metnin daha iyi anlaşılmasını sağlar.

Bir inceleyici, yazarın herhangi bir metnini hangi inceleme yöntemini temele alarak okuyacaksa, metni o çerçevede anlamlandırarak çözümleyebilir. Bir okuma sonucu çözümlenerek oluşan inceleme metnini nitelikli kılan, esas metne ne kadar nesnel veya bilimsel ölçütlerle bakılabildiğidir.

Bu konuyu Akşit Göktürk, *Okuma Uğraşı* adlı kitabında şu şekilde dile getirir:

> Gerçekte bir metnin okunuşunda, baştan sona değin, her yeni okunan öğe, metnin daha önce okunmuş öğelerini etkiler, yeni anlam ilişkilerine sokar. Bir tümcenin anlamı (…) hiçbir zaman, yalnız o tümcede yer alan sözcüklerin anlamlarıyla

> belirlenmez. (…) Hiçbir metin, anlamını yalnız kendi başına kazanamaz.(…) Söz konusu yazınsal bağlam da hem eş zamanlı hem de ardzamanlı yazınsal ilişkilerin gözetilmesiyle oluşur (Göktürk 1997:30).

Bu bölümde, okur-arayüz yöntemi-okuma etkinliği üçgenini bir kitapta bir araya getirmeye çalışılarak ve arayüz yöntemini de okuma etkinliği ile ilişkilendirip Yaşar Kemal metinlerine uygulanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: YAŞAR KEMAL'İN KİMSECİK ÜÇLEMESİ VE İNSAN HAKLARI SORUNLARI

İnsan hakları bir fikirdir. İnsanların insansal olanaklarını geliştirebilmesine ilişkin talepler getirir.

> İnsanın kendisine ve kendisi gibi olanlara ilişkin bilgisindeki eksiklikler sorunların asıl kaynağı olarak görülmelidir. Yeterli bilgiye sahip olmayan insanların yargılama ve değerlendirme yetilerini doğru bir biçimde kullanmaları, bilgiye dayalı eylemde bulunmaları mümkün değildir. Doğru değerlendirmenin gerçekleşmemesi sonucunda ortaya çıkan bireysel tutumlarsa, hakların korunmasını olanaksız kılar. Kendi bireysel ekseninden kurtulamayan kendisini hep merkezde tutan birinin hakları korumaya yönelik bir bilincinin olması beklenemez (Çotuksöken, 2012:51).

Yaşar Kemal de bu gerekliliklere dikkat çeker, duyarlılık oluşturmaya çalışır, yer yer de insanın değeri ve değerleri konusunda okura, roman kişileri yoluyla duyarlılık oluşturmak ister.

3.1. Yağmurcuk Kuşu-*Kimsecik* 1

Yaşar Kemal'in *Kimsecik* adı altında topladığı üç romandan birincisi olan Yağmurcuk Kuşu- *Kimsecik* 1 adlı roman, 1915 yılında yaşanan Sarıkamış bozgunundan 1930'ün başlarına kadar süren on beş yıllık zaman dilimi temel alınarak kurgulanmıştır. *Yağmurcuk Kuşu*'nda zaman, tarih sıralamasıyla devam etmez, geriye dönüşlerle, metin daha önce yaşanmış olaylarla da kurgulanır. Konu, farklı zamanlarda gerçekleşen olaylar birbirleriyle ilişkilendirilerek, geri dönüşlerle okura aktarılır, bu da romanın yarattığı gerilimi ve okurun merakını arttırır. Romanda halk şairlerine ve hikâye anlatıcılarına, roman kişisi olarak yer verilmiştir.

Odağında korku olan bu romanda, Yaşar Kemal'in ailesinin savaş nedeniyle Van'dan Çukurova'ya göçüşleri, Çukurova'da yeniden kurmaya çalıştıkları ve yoksulluktan zenginliğe giden yaşamları anlatılır.

Bu roman *Kimsecik* üçlüsünü oluşturan diğer romanlar gibi, otobiyografik sayılabilir. Çünkü romanlar büyük ölçüde Yaşar Kemal'in kendi yaşamındaki olaylara, düşlerine, sanrılarına dayanır. Adı anılan romanda anlatıcı, romanın başkişi veya romanda adı geçen herhangi biri değildir. Kemal'in yaşamında yer alan kişiler, isimleri değiştirilmiş olarak bu romanda yer alırlar.

Yaşar Kemal, bu otobiyografik kurguda aynı zamanda toplumsal sorunları da belirtir. Örneğin Anadolu'ndan kaçan etnik grupların dramlarının yanı sıra, Yörükler'deki yerleşme telaşına bağlı toplumsal değişimleri de işler.

Ayrıca Birinci Dünya Savaşı'ndan Cumhuriyete giden zaman aralığında süren savaşlar, göçler, hastalıklar ve o dönemin ekonomik sorunlarına da kurguda yer verilir.

Bu roman, İsmail Ağa ve ailesinin yaşam öyküsüdür. Roman Van'da yaşayan İsmail Ağa'nın Enver Paşa dönemindeki Rus savaşı nedeniyle, Çukurova'ya göç etmek zorunda kalışı ile başlar. İsmail Ağa ve ailesi Güneye doğru göçleri sırasında yiyecekleri bittikçe, yolları üzerindeki köyleri yağmalayarak ilerlemeye devam ederler. Ancak yiyecekleri ve kurşunları tükenmeye yüz tuttukça çaresiz kalırlar ve açlıktan, hastalıktan ve çatışmalardan birçok akrabalarını göç yolunda toprağa verirler.

İsmail Ağa, bitkin bir şekilde ilerlerken yolda, her yanı yara içinde bir çocuk bulur. Onu yanlarına alır. Ölmek üzere olan çocuğun kurtlanmış yaralarını iyileştirir. İsmail Ağa, çocuğu oğlu gibi sever ve sahiplenir.

Göç edenler artık açlıklarından dolayı çaresizdirler, sığırları da tükenmiştir. Bir buçuk yıldır göç yolundadırlar. Ellerinde tek para edecek, düğünlerinde karısı Zero'ya ağabeyi Eşkıya Mahiro tarafından hediye edilen altın kemeri satmak zorunda kalırlar.

Zero'nun çaresizce verdiği kemeri alan İsmail Ağa, kemeri gömleğinin içine bağlayıp tek başına onu satacak birilerini bulmaya giderken rastladığı Niyazi adlı bir tütün kaçakçısı, ona Adana, Maraş, Antep diyarındaki bütün Kürtlerin beyi olan Haşmet Bey'den ve onun zenginliğinden söz eder. İsmail Ağa da Niyazi'yle birlikte kemeri satmak için Haşmet Bey'e gider. Haşmet Bey önce kemeri almak istemez, ancak İsmail Ağa'nın ısrarıyla, bir şartla kemeri satın alır: İsmail Ağa, çok parası olunca, gelip kemeri kendinden geri alacaktır.

Haşmet Bey İsmail Ağa'yı Çukurova'daki arkadaşı Arif Bey'e gönderir. Arif Bey onu Çukurova'da, terkedilen bir Ermeni konağına yerleştirmek iste de, İsmail Ağa anasının vasiyeti üzerine bunu kabul etmez. Çünkü anası ona, yuvası bozulan kuşun yuvasında başka bir kuşun barınamayacağını söylemiştir. Arif Bey bu vasiyeti saçma bulur ve kızarak İsmail Ağa'yı Çukurova'nın öteki ucundaki kuytu bir köye gönderir. İsmail Ağa ve ailesi de o köye çadırlar kurarak yerleşirler. Arif Bey ile aralarında geçenleri duyan köylü, İsmail Ağa'ya duyduğu saygıyla İsmail Ağa ve ailesine bir konak yaparlar.

Haşmet Bey'den kemer karşılığı aldığı para da tükenmeye başladığında İsmail, kardeşi Hasan'la birlikte, Memik Ağa'ya iş istemeye gider ve birlikte kökçülük yapmaya başlarlar. Memik Ağa'ya tarla açmak için kök sökerken, Çukurova'ya çalışmak için gelen Zalımoğlu Halil ile tanışırlar. Halil de Memik Ağa'nın yanında yedi yıldır çalışmaktadır. Hayali, köyüne dönerken Memik Ağa'dan yedi yıllık parasını almak ve köyünde bekleyen yavuklusu İpekçe ile evlenmektir. Yedi yılın sonunda, Memik Ağa Halil'in parasını vermez, Halil de Memik Ağa'nın konağını yakar.

İsmail Ağa, bir süre sonra kendini çağırtan Haşmet Bey'in yanına, işini bırakarak gider ve Haşmet Bey'in İstanbul'a, Adana'ya, Mersin'e yaptığı sığır, koyun, tosun, at sevkiyat işinin başına geçer. Her şey yoluna girmeye başlamıştır. İsmail Ağa, yeniden eski zenginliğine kavuşur.

Göç ederken buldukları yaralı çocuk Salman iyileşmiş ve İsmail Ağa'yı artık babası olarak görmeye başlamıştır. İsmail Ağa da çocuğa, her gittiği yerden hediyeler getirir. Salman, artık köy çocukları arasında, en rahat yaşayan ve en düzgün giyinen çocuk olmuştur.

İsmail Ağa'nın maddî durumu iyice düzelmiştir. Uzun süre bir çocukları olmamasına üzülseler de, sonunda Zero ile bir oğulları olur. Çocuğa bir törenle, İsmail Ağa'nın daha önceden tanıdığı ve milletvekili olan Arif Saim Bey tarafından cumhurbaşkanının adı olan Mustafa konur.

İsmail Ağa, Mustafa'nın üzerine titrer. Mustafa'yı o kadar çok sevmesi sonucu Salman, Mustafa'yı kıskanmaya başlar ve her fırsatta Mustafa'ya zarar vermeye çalışır. Salman büyümüş ve İsmail Ağa'nın koruyuculuğunu üstlenmiştir. Mustafa da dahil, köyün bütün çocukları Salman'dan çok korkmaya başlar. Korkuları o kadar büyüktür ki, hepsi Salman'ın kendilerini öldüreceğini düşünürler.

Bir gün Mustafa, Salman'ın al tayla ilişkiye girdiğini görür ve Kuş Memet'e anlatır. Daha sonra bütün köy bunu öğrenince, İsmail Ağa'nın emriyle o tay satılır. Salman deliye döner ve dağa çıkarak köyü kurşun yağmuruna tutar. Salman'ın korkusundan hepsi bir deliğe saklanır ve bütün köy çocukları ortadan kaybolur. Köylü, çocukları günlerce arar, bulamaz. İsmail Ağa da Mustafa'yı bulamayınca deliye döner. Bu olaydan sonra Salman'ın bütün silahları elinden alınınca, Salman da ortadan kaybolur. Çocuklar ancak Salman'ın silahsız olduğunu öğrenince saklanmaktan vazgeçerler. Ama saklandıkları yerleri hiçbir zaman söylemezler.

İsmail Ağa Salman'ı affeder ve başka bir çiftliğine, işlerinin başına gönderir. Salman'a çiftlikte kahyalık yapan Müslüm Ağa'ya sürekli "Babamı öldürecekler" diyerek hayıflanır. Ancak tüm bu sızlanmasına ve üzülmesine rağmen, birgün, kendi silahını kuşanıp, atına atlar, İsmail Ağa'nın çiftliğine gider ve İsmail Ağa'yı kendi öldürür, hatta tam da kalbinden, hançerle vurarak.

3.1.1. İhlal Edilen İnsan Hakları

Kimsecik üçlemesinin ilk kitabı olan *Yağmurcuk Kuşu-Kimsecik 1'de* yer alan Zalımoğlu Halil'in yedi yıllık çalışmasının karşılığında, Memik Ağa'nın parasını vermemesi sonucunda çok hiddetlenerek saf ettiği şu sözler dikkat çekicidir:

> Çık dışarı Memik Ağa, gün bugün, gün benim. Çık dışarı. Çık dışarı da erkek erkeğe dövüşelim. Candarmaya güvenme, her yola beş adam koydum. Onların ölülerinin üstünden geçmeden hiçbir candarma bu köye giremez." İçerden ses gelmiyordu. "Çık dışarı da, oğulların, kardeşlerin, adamların da dışarıya çıksınlar, çıkın da kozumuzu dışarda pay edelim. Kalenin boynunda. Karı gibi saklanma konağının içine. Kale olsa da şu konağın, bu gece yakıp yıkacağım, çık dışarıya Memik Ağa (Kemal, 2015:19).

cümleleri, "Herkesin yaşama hakkı ile kişi özgürlüğü ve güvenliğine hakkı vardır" diyen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 3. maddesindeki haklara bir tehdit olarak görünmektedir.

Aynı şekilde Memik Ağa'nın evini basarlar ve halk endişe içindedir:

"Memik Ağa'nın evini eşkıyalar sardı" dediler. Eşkıyalar konağı sarmışlar, evi bekleyen silahlı üç kişiyi de hemen oracıkta vuruvermişlerdi" (Kemal, 2015:19).

cümleleri de Bildirge'nin 3. maddesindeki hakkın ihlal edildiğini göstermektedir.

Yine romandaki bir kahramanın söylediği aşağıdaki şu sözler ölümü işaret eder:

"Fırat, Dicle boylarında savaş daha bütün hışmıyla sürüyor, millet birbirini gırtlaklamış öldür ha öldür ediyor. Bir keçi, bir lokma ekmek, bir damla su için birbirini öldürüyorlar. Biz oradan nasıl sağ kurtulduk da buraya düştük daha anlayamıyorum.(…) Sarılmışız, bir ölüm" (Kemal, 2015:81).

cümleleri Bildirge'nin 3. maddesindeki hakkın ihlalini ortaya çıkarır.

Kimsecik üçlemesini oluşturan romanlarının baş kişisi Salman, ölmek üzere iken kendini bulan ve evlat yerine koyan İsmail Ağa'yı kıskançlık yüzünden babasını öldürür. Salman'ın babasını kalbine hançer saplayarak öldürmesinin anlatığı cümleler önemlidir.

(…) Sonra Salman İsmail Ağa'nın evine dalıyor, evde kim varsa hançerini sokup çıkarıyor, sokup çıkarıyor, hepsi gelip kaktüs ağılının dibine, İsmail Ağa'nın ölüsünün yanına düşüyor, can çekişiyorlar (Kemal, 2015:45).

cümleleri de Bildirge'nin 3. maddesi ile işkence ile ilgili olan 5. maddesinin bir ihlaline işaret etmektedir.

3.1.2. Korunan İnsan Hakları

Anılan romanda, roman kişilerinin bilinçli ve ya bilinçsiz bir şeklide insan haklarını ihlal etmelerinin yanısıra, korunan insan haklarına dair anlatımlar mevcuttur.

> Köyün yarısı Ermeni'ydi. Ama onlar da Kürtçe konuşuyorlardı. (..) Müslüman Kürtler Paskalyada tıpkı Ermeniler gibi yumurta boyayarak onların bayramlarına, Ermeniler de kurban bayramlannda kurbanlar keserek bunların bayramlarına katılıyorlardı. (…) Yüzyıllardan bu yana bu kardeşlik, dostluk hiçbir ayrı gayrı gözetilmeden sürüp gelmişti. Ermeniler camilerde tanrılarına dua ediyor, Müslümanlar kiliselerde namaz kılıyorlardı (Kemal, 2015:56).

cümleleri, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 2. maddesinin talep ettiği ayrımcı muamele görmeme hakkının korunduğunu gösteriyor.

Romanda göçebe halkın Çukurova'da yerleşik bir düzen kurması ile ilgili şu cümleler "1. Herkesin, tek başına ya da başkalarıyla ortaklık içinde, mülkiyet hakkı vardır" diyen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 17. maddesinde yer alan hakla ilgili görülüyor:

İşte bu sıralar doğudan, güneydoğudan Mezopotamya düzlüğünden gelenler doldurmuşlardı Çukurova'yı. Koyaklar, bataklık, kamışlık kıyıları, ağaç altları, kaya dipleri yırtık, soluk çadırlarla oba oba çoğalmıştı (Kemal, 2015:117).

3.2. Kale Kapısı-*Kimsecik* 2

Bir cinayetle sona eren *Yağmurcuk Kuşu*'nun ardından, *Kale Kapısı* adlı roman bir dizi cinayetlerle devam eder. Korku bu romanda da önemli bir temadır. Roman başkişisi Mustafa, korkunun üzerine yürüse de, korkuyu tam olarak yenemez. Mustafa'nın hissettiği korku, üçlemenin son kitabı olan *Kanın Sesi*'nde son bulur.

Anılan romanda zaman, yoğunlaştırılmış olarak işlenmiştir. Ele alınan zaman, *Yağmurcuk Kuşu*'na göre daha sınırlı ve kısadır. Olaylar bir köyde (ki bu köy Hemite/ Gökçeli köyü ve çevresidir), ayrıca da Adana, Mersin ve çevre illerinde geçer. Mekân ve insan ilişkisi ve bu ilişkinin insanda bıraktığı izler romanda sezilir.

Yazarın, kişilerdeki değişim ve dönüşüm sonucu değişen ve değişmeyen düşüncelerin, insan haklarına bakış açısını değiştirip değiştirmediğine de romanda dikkat çekilmektedir. Olaylar okura, yazar-anlatıcı aracılığıyla aktarılır. Bu aktarım şekli ile yazarın bakış açısı belirir ve yazarın roman kişileri yoluyla insan haklarına, insana ve insanın değeri ve değerlerine nasıl baktığı görülür.

Bu romanda da Kemal çoğunlukla ailesinden ve gerçek yaşamından seçtiği kişilere yer vermiştir. İlk kitap *Yağmurcuk Kuşu*'nda yer alan roman kişilerine, bu romanda yeni katılan kişiler de bulunmaktadır. Yazar, okuru değişik insan portreleri ile karşı karşıya getirir. Bunun soncunda bu insanların da düşüncelerini, olaylara yansıyan veya olaylar sonucu gelişen davranış biçimlerine göre şekillenen hak, insan ve kişi kavramlarına bakışını okura sunar.

Yaşar Kemal bu romanda yeni bir teknik uygulamış, rüya ve hayalleri, hatta halüsinasyon sonucu beliren hayalleri, metinde içiçe vermiştir. Düşleri, sanrıları ile gerçeklik içiçe girer, birbirine karışır, hangisi gerçek hangisi düş anlaşılmaz. Bununla birlikte korku izleği de roman boyunca etkisini arttırarak devam ettikçe, okura roman kişilerinin psikolojik derinlikleri ve bu derinliklerin ağırlıkları sezdirilir ve metinde yer alan psikolojik öğeler, yeni anlatım olanaklarına imkân verir.

Bu romanda Salman, İsmail Ağa'yı hançerledikten sonra kaçmıştır. Bütün köy halkı, Salman'ın İsmail Ağa'yı niye öldürdüğünü bir türlü anlayamaz. Salman İsmail Ağa'yı öldürmesinin ardından Müslüm Ağa'yı da öldürür, cesedini de çiftliğin kapısına asar.

Bütün köyde, bu olaylardan sonra Salman korkusu iyice yayılmıştır. Tam o sıralarda İsmail Ağa'nın çobanlarından biri olan Cemşit, aceleyle köye, elinde baş çobanın kellesiyle gelir. İsmail Ağa'nın karısı Zero Hatun'a Salman'ın baş çobanı öldürdüğünü ve Salman'ın bütün sürüyü de alıp gittiğini anlatır. Salman'ın "İsmail Ağa'nın malının yarısı Mustafa'nınsa yarısı da benim. Babamın malını onlara yedirmem" dediğini ve sürünün hepsini satacağını söyler. Hatta bu yüzden Salman, Çoban Mustafa'yı da sağ koymayacağını söyler. Cemşit'in kesik başını konağın kapısına asacağını, hatta her kim onu oradan kaldırırsa, kaldıranı da öldüreceğini söylediğini anlatır. Salman'ın korkusundan kesik baş günlerce konağın kapısında öylece asılı kalır. Sonunda Zero Hatun'un haber verdiği jandarma başı kapıdan indirir.

Bu kez Zero'nun, Salman'ı öldürtmek için adamlar tutmasına rağmen, o adamlardan haber gelmez. Olanları duyan ne kadar eşkıya varsa, Zero Hatun'a gelir ve Salman'ı öldürebileceklerini söyleyip para isterler. Zero, kendini çaresiz hisseder ve her seferinde istedikleri parayı verir, ama bir sonuç almaz. Köyde Salman üzerine birçok söz söylenmektedir: "Salman kendini efsunlatmış, ona kurşun geçmiyormuş", "Salman öldürülmüş", "Zero boşuna adam tutup dağa yolluyor" gibi.

O olaylardan birkaç gün sonra, köyde kesilmiş üç çocuk başı bulununca, Mustafa artık iyice korkmaya başlar. Baktığı her yerde Salman'ın hayalini görür. Korkudan deliye dönmektedir. Bu arada bir gece İsmail Ağa konağı yanar. Köy halkı hem üç çocuğun öldürülmesi hem de konağın ateşe verilmesi ile ilgili Salman'dan şüphe eder.

Mustafa'nın Salman korkusu günler gittikçe artar. Hatta Salman'ın, kendisini saçlarından tutup kellesini keseceğini düşündüğü için saçını bile kazıttırır. Bir gece

korkusu aşırı derecede artar ve en sonunda çareyi evden kaçmakta bulur. Bütün köy Mustafa'yı arar, ama bulamaz. Zero deliye dönmüştür. En sonunda Mustafa'yı Kuş Memet bulur. Mustafa, o çok korktuğu mağaraya saklanmıştır. Salman korkusu, o korktuğu yarasaların, yılanların, çıyanların korkusunun önüne geçmiştir. Kuş Memet, Zero'yu mağaraya götürür ve Mustafa'yı oradan çıkarırlar.

3.2.1. İhlal Edilen İnsan Hakları

Kale Kapısı-Kimsecik 2 romanında roman kişilerinin diyologlarında, biliçli veya bilinçsiz bir şekilde insan hakları ihlali yaptıklarına dair bir çok anlatım bulunur. Romanda yer alan:

> (…) Bu konuşmadan sonradır ki, Mustafa Kemal Paşa'nın yakın bir adamı olan, bir sözüyle bir sürü adamı Diyarbakır'da bir gecede alanlardan surlara kadar astıran Arif Saim Bey, onu hapisten çıkarttırıp İzmir'e sürdürmüş, İzmir'den İsmail Ağa'nın isteği üstüne buradaki kasabaya getirtmiş, görkemli bir Ermeni evini ona vermişti (Kemal, 2013:35).

cümleleri İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 3. Maddesiyle ve "Hiç kimseye işkence ya da zalimce, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da ceza uygulanamaz" diyen Bildirge'nin 5. maddesiyle; "Herkes yasa önünde eşittir ve ayrım gözetilmeksizin yasa tarafından eşit korunmaya hakkı vardır. Herkes, bu Bildirgeye aykırı herhangi bir ayrımcılığa ve ayrımcı kışkırtmalara karşı eşit korunma hakkına sahiptir" diyen Bildirge'nin 7. maddesiyle ve "Hiç kimse keyfi olarak yakalanamaz, tutuklanamaz ve sürgün edilemez" diyen Bildirge'nin 9. maddesiyle ilgili ihlallere işaret etmektedir.

Bu romanda da yine korku hakimdir ve korku, tehdit içeren cümleler mevcuttur.

> "Öyleyse, Yüzbaşım, o kafiri bu gece, bu gece olmazsa yarın sabaha isterim. Onu getirip şu otomobilin arkasına şu zincirlerle bağlayacaksınız. Bağlayacağım, kumandanım. Adana'ya kadar o kafirin iğne ucu kadar bir parçası kalmayacak. Kalmayacak, kumandanım" (Kemal, 2013:44).

cümlelerinde, Bildirge'nin 3. maddesiyle; 5. maddesiyle ve "Herkesin, nerede olursa olsun, yasa önünde bir kişi olarak tanınma hakkı vardır" diyen Bildirge'nin 6. maddesiyle ilgili ihlaller görülmektedir.

3.2.1. Korunan İnsan Hakları

Bu kitapta da *Kimsecik* üçlemesinin ilk kitabı ve son kitabında da olduğu gibi korunan insan haklarına dair cümleler yer almaktadır.

> Sonra Süllü izleye izleye o al tayın izini bulmuş, doğru İsmail Ağanın evine gelmiş, Tanrı konuğu Süllü, diye bağırmıştı avlu kapısının önünde durup, bir sahan çorbanız, bir kuru ekmeğiniz, yatıracak bir çulpanınız bulunur mu, diye de sormuştu. Tanrı misafiri Süllünün başımız üstünde yeri var, diye sofaya çıkıp ona seslenmişti İsmail Ağa. Ona içirecek bir sıcak çorbamız, onu yatıracak, ona layık bir odamız bulunur, buyursun. Süllü konağa çıkmış, İsmail Ağa ona nenin nesisin, nereden gelip nereye gidiyorsun, diye sormamış, saygıda kusur etmemiş, akşam yemeğini de oturmuş onunla birlikte yemişlerdi (Kemal, 2013:241).

cümlelerinde dile gelenlerle "1. Herkesin, kendisinin ve ailesinin sağlığı ve iyi yaşaması için yeterli yaşama standartlarına hakkı vardır; bu hak, beslenme, giyim, konut, tıbbi bakım ile gerekli toplumsal hizmetleri ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ya da kendi denetiminin dışındaki koşullardan kaynaklanan başka geçimini sağlayamama durumlarında güvenlik hakkını da kapsar" diyen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 25. maddesi korunmuştur.

3.3. Kanın Sesi-*Kimsecik* 3

Dizinin üçüncü romanında korkunun yavaş yavaş yenilmesi anlatılır. Korkuya neden olan kaynakların birer birer yok edilmesi üzerinde durulur. *Kimsecik* Üçlemesi'ne temel oluşturan korku, yerini bu romanda kaçış ve sığınma temalarına bırakır. Çünkü bir insan korkudan ya onu yenmeye çalışmakla ya da korku odağından uzaklaşmakla, kaçmakla, bir şeye sığınmakla kurtulabilir. Yaşar Kemal'in roman kişilerinden olan Kale Kapısı romanındaki Mustafa karakteri, kendi için korku kaynağı olan mağaraya girerek korkusunun üzerine yürürken, *Kanın Sesi*'nde köyün çocukları da Düldüldağı ve düş ülkesine sığınırlar. Orada bütün korkularından, kaygılarından ve sıkıntılarından kurtulacaklarına inanırlar.

Kanın Sesi'nde zaman, *Kale Kapısı* romanında kalınan yerden devam eder. Olaylar bu kez daha ağır ağır işlenmiştir. Olay örgüsünde aşırı bir hareketlilikten çok psikolojik derinlik, doğa ve insan ön plândadır. Bilinç akışı yöntemi, *Kale Kapısı* romanında yoğun olarak kullanılmış olan bir yöntemdir.

Bu romanda da Yaşar Kemal, anlatıcı yanında yer yer roman kişilerinin de bakış açılarından yararlanmıştır. Bu bakış açıları, Kemal'in insan haklarına ve insanın değer ve değerlerine nasıl baktığını da gösterir. Anlatımda bunlar gerçek, düş ve sanrı ile içiçe işlenmiştir.

O dönemlerde Çukurova ve Toroslar'da dolaşarak âşıklık geleneğini sürdüren, halk hikâyelerini anlatan halk şairleri ve hikâye anlatıcıları da Kale Kapısı romanında önemli yer tutar.

Bu romanda, Mustafa, zaman geçtikçe o mağaranın korkusunu üzerinden atsa da, Salman korkusunu hala atamamıştır. Mustafa'nın hayatı biraz normale dönmüş, Memet'le eski günlerindeki gibi oyuncakları ile oynamaya dalmışlardır. Salman'dan da uzun süredir bir haber gelmemiştir. Ancak köyde bir kara atlı dolaşmaya başlar. Bu atlı köye gün batınca gelir, köyün içinde ve çevresinde dolaşır. Kimileri onun Salman olduğunu düşündüğünden, atlı geldiğinde kimse evden çıkmaz. Salman'ın korkusuyla deliye dönmüş Mustafa, bu kez kara atlıyla ilgili korkulu hayaller kurmaya başlar. Yine birgün Mustafa, bu kara atlının ve Salman'ın korkusundan kaçar, sabaha karşı evden çıkıp kasabaya gider. Bu kaçışı, kendine bile itiraf edemese de, korkudan ne yapacağını bilemez halde oluşundandır.

Mustafa, kasabada yaşayan babasının dayısı Emir Ağa'nın konağına gider. Babası Van'dan dayısı Emir Ağa ile göçmüş ve kasabaya yerleştirerek, maddi yardımlarda da bulunmuştur. Emir Ağa ve karısı Selver Ana, Mustafa'yı geçmişte babası İsmail Ağa'nın yaptığı iyilikleri göz önüne alarak, hiç düşünmeden evlerine alırlar. Mustafa onlara kaçtığını söylemez, onu Zero Hatun'un gönderdiğini, sonradan onun da geleceğini söyler. Mustafa kasabada, Emir Ağa'nın oğulları Haydar ve Aho'ya Salman'ı ve kara atlıyı saatlerce anlatır. Emir Ağa'nın en büyük oğlu Kero, Mustafa'nın korkusundan kaçtığını, Salman'ın İsmail Ağa'yı onun yüzünden öldürdüğünü ve Salman'a yerini haber vereceğini söyleyerek tehdit etmektedir. Bu yüzden Haydar da, Aho da Mustafa da Kero'dan nefret ederler.

Annesi Kero'ya, kasabadaki rahat yaşamlarını Mustafa'nın babası İsmail Ağa'ya borçlu olduklarını, Mustafa'nın da İsmail Ağa'nın yadigârı olduğunu, ondan özür dilemesini gerektiğini söyler. Anasını kıramayan Kero gidip Mustafa'nın gönlünü alır ve Mustafa'ya ertesi gün, onu tarlaya götürme sözü verir. Ancak Kero, Mustafa'ya tarlada kaldıramayacağı işler yükler, yapamayınca küçümser ve neden geldiğini doğru söylemesini itercesine defalarca: "Buraya Salman'dan korktuğum için geldim, desen, ölür müsün?" demesine rağmen, Mustafa bunu kabullenmez, direnir.

Onlar çalışırlarken, Kero'nun büyük bir hürmetle karşıladığı Selami Bey adındaki birine Mustafa'yı tanıtır. Onun Salman'dan korktuğunu, onlara sığındığını, İsmail Ağa'yı, Salman'ı, Mustafa'yı ve başına gelenleri bire bin katarak anlatır ve Selami Bey'e Zero Hatun'la evlenirse onları bu durumdan kurtaracağını söyler. Mustafa'ya da annesini evlenmesi için ikna etmesi için adeta öğüt verir.

Aradan uzun bir süre geçer, Kero da tarlaya her uğrayana Mustafa'nın hikâyesine eklemeler yaparak anlatır. Yaşadıklarına dayanamayan Mustafa köyüne geri gitmek için kaçar. Köyüne vardığında çok zayıflamış ve her yanı yara bere içindedir. Mustafa'nın perişan bir şekilde geldiğini duyan köydeki merhemci kadınlar birçok ot kaynatarak merhemler yaparlar.

Mustafa'nın gidişi ile ilgili birçok şey söylenir: Mustafa'yı Salman'ın kaçırdığını söyleyenler olduğu gibi, köye ikindi vakti gelen kara atlının kaçırdığını söyleyenler de. Günler sonra Mustafa tamamen iyileşir ve eski günlerine döner. Ancak Salman'dan korkusu, Mustafa'nın ölüme olan korkusunu ve merakını arttırır ve hayaller görmeye başlar. En çok da elinde kanlı hançeriyle Salman'ı ve onun başlarını kestiği çocukları ve kedileri görür.

Mustafa ve Kuş Memet de köylünün bir şeyler sakladığını düşünürler. Olanları Nuri'ye oyun gibi anlattırırlar. Salman her gece köye Dal Emine'ye gelmektedir ve Emine'ye Mustafa'yı öldüreceğini söylemektedir. Emine ona engel olmak ister, ancak Dal Emine'nin evinden Salman dışarı çıkıp, bütün köylüyü tehdit eder ve kısa zamanda Mustafa'yı öldüreceğini söyler.

Mustafa Salman'ın korkusundan gizlice babasından kalma tabancayı beline takar. Kendine güveni gelir ve birkaç arkadaşıyla birlikte adeta bir çete kurar. Ancak tabancayı kullanmayı bilmediği için, ders almaya başlar.

Cemşit birgün, köye Sultanoğlu'nun kellesini de getirir. Sultanoğlu, Salman'ı öldürmesi için Zero'nun tuttuğu adamlardan biridir, ancak o da Salman tarafından öldürülmüştür. Günler sonra bir yabancı gelir ve Sultanoğlu'nu sorar. İmam da onun başını çocuklarla birlikte gömdüklerini söyleyince, sakallı adam kesik başı mezardan çıkararak götürür.

Konağa birgün Eyüp adında biri gelir. Zero Hatun'a mutlaka Salman'ı öldüreceğini söyler. Ancak Hasan Ağa ve Zero'nun parası kalmadığı için Eyüp'ü, İsmail Ağa'nın yakın arkadaşı olan Zalımoğlu eşkıyasına gönderirler.

Salman köye gelir, ama konakta kimseyi bulamaz. Tam o sırada ateş edilmeye başlanır ve adamları öldürülür. Kendi de yaralanır. Ateşi açan Sefer Eşkıya, İsmail Ağa'nın eski adamıdır. Salman'ı öldürdüğünü zannetse de, Salman yaralı olarak kaçar.

Bu olaylardan sonra Mustafa, bir akşam eve geldiğinde Eyüp'ü görür. Eyüp Zalımoğlu'nu bulmuştur. Zalımoğlu İsmail Ağa'nın öcünü almak için Eyüp'e ne istiyorsa verir. Çünkü Eyüp, Salman'ı öldürmeye kararlıdır.

Köyde hayat devam ederken, birgün Cemşit elinde Salman'ın kesik başıyla gelir. Eyüp Salman'ı öldürmüştür. Cemşit Salman'ın kellesini, Salman'ın bir zamanlar yaptığı gibi caminin kapısına asar ve oradan indirilmeyeceğini söyler. Bu da Eyüp'ün emridir.

Salman öldükten sonra köyün bütün çocukları kaybolur ve bütün aramalara rağmen bulunamazlar. Bir süre sonra Tırtıl Yusuf, Kuş Memet ve Mustafa hariç, diğer çocuklar üçer beşer bulunur. Dönmeyen çocukların, Van Gölü'ne ulaşmak için ilerledikleri öğrenilir. Çünkü onlar Van Gölü'nün Düldül Dağı'nın arkasında olduğunu, hayallerine orada ulaşacakları için mutlu olacaklarını düşünmektedirler.

3.3.1. İhlal Edilen İnsan Hakları

Üçlemenin son kitabı olan *Kanın Sesi'*nde roman başkişisi Salman'ın başta Mustafa'nın yanısıra diğer roman kişilerini de tehdit ettiği ve öldürdüğüne dair anlatımlar, ayrıca çocukların da bu oluşma ihtimali olan veya gerçekleşen ölümlerden korktuklarını sezdiren cümleler, insan hakları ihlallerinin altını çizer.

Emir Ağa'nın oğlu Kero'nun, Salman korkusunu, kesip köye gönderdiği çocukların, büyüklerin başlarını, Salman'ın şimdiye kadar köyde hiçbir çocuk bırakmadığını, öldürdüğü çocukların başlarını kesip nar ağaçlarına astığını, önce çocukları yüreğinden hançerleyip sonra başlarını kestiğini (…) (Kemal, 2011:105).

cümlesi Bildirge'nin 3. maddesindeki yaşama hakkının ihlal edildiğine işaret ediyor.

Yine aynı romanda yer alan şu cümlelerde "1. Herkesin, kendisinin ve ailesinin sağlığı ve iyi yaşaması için yeterli yaşama standartlarına hakkı vardır; bu hak, beslenme, giyim, konut, tıbbi bakım ile gerekli toplumsal hizmetleri ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ya da kendi denetiminin dışındaki koşullardan kaynaklanan başka geçimini sağlayamama durumlarında güvenlik hakkını da kapsar" diyen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 25. maddesindeki giyim hakkının ihlal edildiği görülmektedir:

> Babam öldükten sonra ben hiç ayakkabı giymedim ki. O oda dolusu ayakkabılar kimin öyleyse? Benim. Niye giymiyorsun öyleyse? Ben büyüdüm de ayakkabılar öyle kaldı. Ayakkabılar hep küçüldü (Kemal, 2011:147).

3.3.2 Korunan İnsan Hakları

Kanın Sesi romanındaki aşağıda belirtilen her iki diyalogda da korunan insan haklarına dair ifadeler yer aldığı görülür:

> Kasaba uzaktan gözüktü. Bütün evlerinin camlarına gün vurmuş, kasabayı bir periler şehrine döndürmüştü. (…) Gözlerinin önünde çıplak yamaca yapışmış bir ışık karmaşasında, güneşler içinde dönen, savrulan, çalkalanan, turuncu, sarı, ak kıvılcımlanan, akan bir periler, güneş vurmuş bir sırça, billur saraylar dünyası. Çocuk, arabacıyı duymuyor, yüreği çarparak bu yıldır yıldır yanan sırça saraylar şehrinin büyüsüne kendisini kaptırmış gidiyordu (Kemal, 2011:80).
>
> (…) Mustafa'nın geri geldiğini bütün köy birden duydu (Kemal, 2011:176).

ifadelerinde "1. Herkesin, her Devletin sınırları içinde seyahat ve oturma özgürlüğüne hakkı vardır 2. Herkes, kendi ülkesi de dahil, herhangi bir ülkeden ayrılma ve o ülkeye dönme hakkına sahiptir" diyen Bildirge'nin 13. maddesindeki hakların korunduğu görülür.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: YAŞAR KEMAL'İN *KİMSECİK* ÜÇLEMESİNDE İNSAN HAKLARI SORUNLARI

4.1. Yaşar Kemal'in *Kimsecik* Üçlemesinde Dikkat Çekilen İnsan ve Toplum Sorunları

Yaşar Kemal, bir toplum gözlemcisidir. Toplumsal olayların sonucu ortaya çıkan değişim/dönüşüm zamanlarındaki insan trajedilerini anlatır. Kemal'in, toplumu ve insanları gözlemleme gücü, roman ve öykü kişilerini başarılı bir şekilde kurgulamasını sağlar. Yaşam öyküsü incelendiğinde, bu gözlemlerinin olumlu sonuçlarını kendi yaşamında uyguladığını anlaşılır. Gözlem yeteneği ve gözlemleri sonucu öğrendiklerini özümsemesi, Yaşar Kemal'in okulda gördüğü eğitim önemli yer tutar. Yaptığı röportajlarda sorduğu sorular, bu eğitiminin ürünü olarak değerlendirebilir.

Yaşar Kemal'in metinleri bir bütün olarak değerlendirildiğinde, Emre Kongar'ın *Yazarlar, Eleştiriler, Anılar* adlı kitabında da belirttiği gibi:

> Yaşar Kemal'in roman ve öykü kişilerinin: çağını maddi ve manevi olarak iyi yansıttığı, içinde yaşadığı toplumun maddi ve manevi olarak iyi yansıttığı, çağının insan profilini iyi yansıttığı, içinde yaşadığı toplumun insan profilini iyi yansıttığı, toplumsal süreçler, siyasal, ekonomik, kültürel anlamda yakalamış olduğu, insanı bilişsel ve duygusal süreçleriyle iyi çözümlediği ve insanı, toplumunu ve zamanını aşarak evrensel boyutları taşıyacak düzeyde yakalayabildiği görülür (Kongar, 2016:62).

Yaşar Kemal'in *Kimsecik* Üçlemesinde insana dair sorunlar ve dolaylı da olsa sözü edilen toplum sorunları dikkat çekicidir. İnsan kavramı üçlemede önemlidir veromanlarda insan olanaklarının gerçekleşmesinin engellendiğini anlatan ve ya sezdirilen ifadelerden, toplumun bir kısmını ve/ve ya genelini etkileyen topluma dair sorunların yer aldığı görülür.

4.2 Yaşar Kemal'in *Kimsecik* Üçlemesinde Edebiyat ve İnsan Hakları İlişkisi

Edebiyat düşüncelerin, duyguların, olayların, hatta imgelerin dil aracığıyla söze ve yazıya dönüşmesi olarak görülebilir. Edebiyatın işlevi insan varoldukça yok olmaz. Söz yaşamın önemli bir parçasıdır. Bir söz sanatı olarak kabul edilen edebiyat, etkisini

yitirmeye başladığında, insanlar arasındaki etkileşimin de zamanla azalması ve insanın kendine yabancılaşması da başlar.

Edebiyat, insanların birbirleriyle olan etkileşiminde önemli yer tutar. Edebiyat eser-yazar-okur-üçgeninin iletişimi, insanın yaşamla bağını güçlendirir.

Gerçek yaşamda olsun, yaratılan yazın yapıtlarında olsun, temelde anlatılan, insanın kişi olarak çeşitli olanakları ve insanlararası ilişkilerdeki değer problemleridir.

İoanna Kuçuradi'ye göre, bu ilişkilere bir ayna tutmada edebiyat yapıtlarının payı büyüktür. Çünkü yazın yapıtlarında anlatılan, değerlerin taşıyıcısı olarak, tavır takınan bir varlık olarak insandır (Çotuksöken, 2002:100).

Bir eserin kurgusu içinde yazar okura, eserde yer alan kişiler yoluyla birçok iletiler gönderebilir. Yazdığı metinlerdeki öykü/roman kişileri ve o kişilerin diyalogları yoluyla, okurla güçlü bir bağ kurabilen yazarlardan biridir Yaşar Kemal.

Kasım 2014'te Bilgi Üniversitesi'nin kendisine fahri doktora unvanı vermek için düzenlediği törene sağlık sorunları nedeniyle katılmayan Yaşar Kemal'in mesajı, okurlarına vasiyet niteliğindeydi.

Yaşar Kemal gönderdiği mesajda şöyle diyordu:

Bir, benim kitaplarımı okuyan katil olmasın, savaş düşmanı olsun. İki, insanın insanı sömürmesine karşı çıksın. Kimse kimseyi aşağılayamasın. Kimse kimseyi asimile edemesin. İnsanları asimile etmeye can atan devletlere, hükümetlere olanak verilmesin.

Benim kitaplarımı okuyanlar bilsinler ki, bir kültürü yok edenlerin kendi kültürleri, insanlıkları ellerinden uçmuş gitmiştir.

Benim kitaplarımı okuyanlar yoksullarla birlik olsunlar, yoksulluk bütün insanlığın utancıdır. Benim kitaplarımı okuyanlar cümle kötülüklerden arınsınlar.

Bu belirttiği konular, Yaşar Kemal'in en büyük arzusuydu. Bunların, muamele görme ilkeleri olduğu gibi, aynı zamanda muamele etme ilkeleri de olan insan hakları ile ilgileri apaçıktır.

Romanlarında "akıllarda yer eden karakterler" seçer. William'a göre Kemal, öykü ve romanları kurgularken, bu karakterlerle, gerçek hayatından/hayattan ve yoğun olarak

yaşamındaki kişilerden faydalandığı gibi, düşlerden ve imgelerden de yararlanır (William, 1992, aktaran Kabaçalı, 1992:28).

Yaşar Kemal roman kahramanları aracılığıyla, korunan ve ihlal edilen insan haklarına işaret etmektedir. Roman kişilerinin çektiği sıkıntılar, uğradığı haksızlıklar, onlara yapılan kötü muameleler üzerinden insan haklarına dikkat çekmektedir.

Kemal romanlarını insan hakları bağlamında değerlendirdiğimizde görülür ki: yazılarının arka planında Kemal'in insanların, insan olduklarından dolayı bazı haklara sahip olduğu ve belirli bir şekilde muamele görmeleri gerektiği düşüncesi bulunur.

Yaşar Kemal'in metinlerinde öykü kişileri doğal yapıları bakımından aynıdırlar, bilgisel yetenekleri ile farklılık gösterir, yaşamla olaylar arasında bağlantı kurmayı bilirler ve yaşama dair bilgi sahibi oldukları sezdirilir.

Yaşar Kemal'in roman kişileri özgür ve haklar bakımından eşit doğmuş, akıl ve vicdana sahiptirler ve bütün çatışmalarına, yaşam mücadelelerinin beslediği kavgalarına rağmen birbirlerine kardeşlik düşüncesi beslerler.

İnsanlar, insan oldukları için bazı haklara sahiptirler. Olması gerektiği gibi muamele görmezlerse, bazı insansal yönlerini geliştiremezler. Bu insansal durumların, okura nasıl aktarıldığı, hangi kavramların işlenerek sezdirildiği önemlidir: Metinlerde o kavramların bulunuşu kadar, okura o kavram bilgisinin nasıl aktarıldığı da önemlidir.

Yaşar Kemal'in metinlerinin önemi, insana dair kavramları romanların temeline alarak konularını işlemesi ve metinlerini insana değer vererek yapılandırmasıdır. Metinlerinde var olan anlatım gücü, okurla metin arasındaki mesafeyi azaltır ve roman kişilerini 'bizden biri' yapar.

Yaşar Kemal'in metinlerinde önemli olan insansal halleri ve insana dair kavramları romanların temeline alarak konularını işlemesi ve kurgularını insana değer vererek oluşturulmasıdır. Bu insan temelli kurguların başarısı da eserlerini vazgeçilmez kılar.

Yaşar Kemal'in metinlerinde insan önemlidir. İnsanı durumları olan kurgu malzemesi olarak değil, bir 'varlık' olarak kabul eder. Gözlem gücü ve şiirsel üslubu ile oluşturduğu dil, metinlerindeki karakterlerinin oluşumunda çok etkilidir.

Fethi Naci de bu konuda *Yaşar Kemal Romancılığı* ile ilgili yazısında:

> Bunun için o, uzaktan bakılınca hep birbirlerine benzer görünen insanların-köylülerin hiç de birbirlerine benzemediklerini, öyle akla kara gibi şematik tasniflerle köylülerin anlatılamayacağını, hepsinin ayrı bir iç dünyası olduğunu, bir birey olduğu söylenen köy topluluklarında unutulmaz bireysel dramların yaşanılabileceğini ustaca gösteriyor (Naci 2004:94).

demektedir.

Yaşar Kemal insanı, metinlerinde hep sözünü ettiği köylüler aracılığıyla anlatır. Köylü, Yaşar Kemal için insanın genel adıdır. Naci, Kemal'in köylüleri olduğu gibi veren bir romancı olduğunu anlatır.

Yaşar Kemal metinlerinde köylüleri, uzaktan uzağa sefaretini gördüğümüz, 'kurtuluşları' için ilgili düşünceler ileri sürdüğümüz ama iç dünyasını pek bilmediğimiz köylüleri; seven, öfkelenen, yalan söyleyen, mit yaratan, iyilik eden, kötülük eden, inandığı için dövüşen, kaytaran…insanlar olarak bulduğunu belirtir (Naci 2004:94).

Kemal'in metinlerinde verdikleri mücadeleyi kazanmış insanlar da vardır. Roman ve öykü kişileri romanlarının çoğunluğunda doğayla içiçe ama doğanın zorluklarına karşı mücadele etmeyi başarmış, hatta bu mücadeleyi bir savaşa dönüştürmüş bir yaşamdan zaferle çıkarlar.

Yaşar Kemal metinlerinin çözümlenmesini insan, kişi, değer, insanın değeri ve insanın değerleri ile yapmak doğru bir yaklaşım olur. Bunun için de öncelikle insan, kişi, değer, insanın değeri ve insanın değerleri hem insanla hem de kişi şeklinde yapılan bu çıkarımların tümünü, tanımlamalarını bilmek gerekir.

İnsan 'halleri" olan bir varlıktır. Kemal için tüm bu haller metinlerine bir gerçeklik duygusu yaratır ki, bu duygu çok güçlüdür. Metinlerini klasik kabul etmemizi sağlayan, bu gerçeklik duygusu içinde yoğrulan insan halleri ve insanın değerlerinin değişmezliği içinde çok iyi bir şekilde kurgulanarak işlenmesidir. İnsanın bütün bu değişmez hallerin metinlerde başarıyla işlenmesi, metinleri klasik ölçüde değerli kılar.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 27. maddesinin 1. fıkrasında "Herkes, topluluğun kültürel faaliyetine serbestçe katılmak, güzel sanatları tatmak, ilim sahasındaki ilerleyişe iştirak etmek ve bundan faydalanmak hakkını haizdir" denilmektedir. Yaşar

Kemal'in romanları, iyi bir metni okuyabilmenin, bir insan hakkı olduğunu ve insanın yaşamında o iyi metnin ve sanatın nasıl bir yeri olduğuna dikkat çekmektedir.

4.3. Yaşar Kemal'in *Kimsecik* Üçlemesinde Kullanılan Dil ve Üsluba İnsan Hakları Sorunlarının Yansımaları

Yaşar Kemal'in roman, öykü, şiir ve röportajlarının okurları tarafından ilgiyle okunduğu bilinir. Bu ilginin Kemal'in roman örüntüsünü ve kurgusunu çok iyi yapabilmesinden, dili ustalıkla kullanabilmesinden, dilin inceliklerini metinlerine çok iyi yansıtmasından ve bunlarla da metinlerini zenginleştirmesinden kaynaklandığı söylenebilir.

> Kurdakul'a göre, Yaşar Kemal insanı, uzak dağlarda, yolu izi belirsiz tarlalarda çıkar karşımıza. Yaşamında konut ikinci üçüncü etken olarak görünür. Yazar çalışan, çalışmaya giden, (…) insanlarla birlikte doğanın kokusunu duyuyor gibidir. (…) Doğa şiirsel öğelerin kucaklaşma alanı olmuştur. Okudukça etkisin azalmayan betimlemeler yer yer yinelenen deyişlere karşın güzelliğin son doruklarına ulaşır. Yaşar Kemal'de eski Anadolu'nun sesi çağıldar. Bileşim becerileri halk şirinini öğelerine dayanır. Tümce yapısı yalındır, Türkçe düşünmemenin ürünüdür. (…) Folklor, Yaşar Kemal kişilerinin yüzeyselleşmesine neden olmaz. Aksine zenginleştirir onları. (…) Kemal'in insanları pınar, ağaç, ırmak, kayalık, mağara gibi çevresel özelliklerin içinde görünür (Aktaran, Kabacalı 1992).

Yaşar Kemal metinlerinde şiirsel bir dil kullanır. Kullandığı dilin zengin oluşu ile Türkçeye katkıda bulunur.

> Binyazar'a göre Yaşar Kemal, romanlarının kaynaklarını masallara, efsanelere, destanlara, yeri yurdu bilinmeyen toplulukların, yerleşik ya da göçebe halkların birikimine dayandırır. (…) Bir destan anlatımı egemen, bir yerde bakıyorsunuz tragedyaların o ağır havası sarıyor romanı, yazgısı belli kahramanlarıyla, kahinleriyle, tanrılarıyla tanrısallarıyla…Gerçeğin şiirini yaratarak, şiirin kaynaklarına inerek toplumun incelemesini yapmıştır. Yaşar Kemal Anadolu'nun söz değerlerin, sözcüklerini, atasözlerini, deyimlerini ortak bir dil olacak düzlemde halkın yaşamına katmıştır (Kabacalı, 1992:31-32).

Yaşar Kemal öykülerinde ve romanlarında Çukurova halkının yaşamını ele alır. Halk öyküleri, halk türküleri ve efsaneler Kemal'in anlatımına yansır. Kemal, roman ve öykülerinin anlatımında Dede Korkut'tan kalan efsane dilini, ayrıca masal dilini de güncel bir biçimde kullanır. Dili bu şekilde kullanımı Kemal'in önemli bir üslup özelliğidir. Efsane dilinden beslenerek zenginleştirdiği bu üslup özelliğinin, öykü ve

romanlarının evrenselleşmesinin temelini oluşturduğu söylenebilir. Bu üslup özelliği dilini de çağdaşlaştırır. Dilinin çağdaşlaşması ile roman kişilerinin, insan değer ve değerlerini önemsediği daha derin ve açık olarak belirginleşir. Ayrıca efsane dilinin kullanımı sonucu kurgulanan dil, masalsı ve akışkan anlatım özelliği katar ve bu özellik, romanlarında ihlal edilen ve korunan hakları daha da belirginleştirir ve okurun insan hakları konusunda daha dikkatli düşünmesine ve davranmasına olanak sağlar.

Kemal'in bu üslup şekli, insana değer veren bir anlatım özelliğini beraberinde getirir. Yarattığı dil kendine özgü bir duyarlılık getirtir. Bu duyarlılık Yaşar Kemal'in metinlerinde, insan haklarına önem veren bir anlam bütünlüğü oluşturur. Bu bütünlük, roman ve öykü kişilerinin vasıtasıyla okura aktarılır ve okurda insan ve hak kavramlarına karşı bir duyarlılık oluşturur.

Bunların yanısıra Yaşar Kemal'in kendine has bir anlatımı vardır. Bu anlatımın getirdiği içtenlikle okur, roman ve öykü kişilerinin yerine kendini koyar, metinlerin anlattığı alanlarda yaşar, bu durum da öykü ve roman kişilerinin, yoluyla ihlal edilen ve korunan haklarına okurun dikkatini çeker.

SONUÇ

Bu çalışmada, Türk edebiyatının önemli isimlerinden olan Yaşar Kemal'in *Kimsecik* adı altında *topladığı Yağmurcuk Kuşu-Kimsecik 1, Kale Kapısı-Kimsecik 2* ve *Kanın Sesi-Kimsecik 3* adlı romanları, Yeni Eleştiri Kuramı ve Yakın Okuma Yöntemi ile Arayüz Yöntemi'nden yararlanarak ve insanın değeri ve değerleri bilgisi temele alınarak roman kişilerinin bilinçli veya bilinçsiz olarak insan haklarının ihlal edip etmediği saptanmaya çalışılmıştır. Bu saptamalar, insan hakları kavramı ve ilgili tek tek insan haklarının kavramları temele alınarak yapılmıştır.

Nermi Uygur'un belirttiği gibi edebiyat konuca sınırlanamaz ve edebiyatçının yazısına sokamayacağı hiçbir şey yoktur (Uygur 1985:3). Bu bilgiden hareketle, edebiyat-insan hakları ilişkisi ve insan haklarının korunmasında edebiyatın oynayabileceği rolü göstermesi bakımından *Kimsecik* üçlemesi incelenmiş ve bazı değerlendirilmeler yapılmıştır.

Yaptığımız incelemeler sonucunda Yaşar Kemal'in *Kimsecik* üçlemesinde, metnin kurgusunda gerçek yaşam öyküsünden de yararlandığı; dil ve anlatım örgüsünü kurarken, hikâye anlatıcıları ve sözlü kültürün dilinden faydalandığı; efsane ve destanlar ile adı anılan romanları ilişkilendirerek, yerel bir anlatımdan evrensel bir anlatım dili ve kurgusu oluşturduğu; romanların mekânlarının yaşam öyküsünde geçen kent, köy ve yörelerin izlerinin bulunduğu ortaya konmuştur.

Tespit edilenler, *Kimsecik* üçlemesinde edebiyat-insan hakları ilişkisi ve insan haklarının korunmasında edebiyatın oynayabileceği rolü göstermesine de yardımcı olmuştur.

Nermin Uygur'a göre, " (…) evrene insan açısından bakmaktır edebiyat, evreni dille yorumlamaktır; edebiyat yazarının anakonusu, başkaca ne kılığa bürünürse bürünsün, edebiyattır da ondan" (Uygur, 1985:8).

Edebiyata Uygur'un da belirttiği bu çerçeveden bakıldığında, edebiyatın öykü ve roman kişilerinin eylemleri yoluyla, okura insan hakları kavramına dikkat çekilebildiği görülmektedir.

Yaşar Kemal'in *Kimsecik* üçlemesi, anılan yöntemler sonucunda insan kavramı, insanın değeri ve insanın değerleri kavramlarını temel alarak incelendiğinde, hak ve insan

hakları kavramlarına daha görünür biçimde dikkat çekildiği ve böylelikle edebiyatın bu kavramları daha görünür kılınabileceği, bunun sonucunda da edebiyatın insan haklarının korunmasına önemli katkıda bulunabileceği görülmektedir. Böylece Yaşar Kemal'in eserleri ayrıca, daha yaşanır bir dünyanın oluşturulmasında da katkısı olmaktadır.

EKLER

EK 1:

YAŞAR KEMAL'İN ÖZGEÇMİŞİ

Yaşar Kemal'in asıl adı Kemal Sadık Gökçeli'dir. Van Gölü'ne yakın Ernis (bugün Ünseli) köyünden olan ailesinin Birinci Dünya Savaşı'ndaki Rus işgali yüzünden uzun bir göç süreci sonunda yerleştiği Osmaniye'nin Kadirli ilçesine bağlı Hemite köyünde 1926'da doğdu.

Ortaokulu, son sınıf öğrencisiyken terk ettikten sonra, ırgat kâtipliği, ırgatbaşılık, öğretmen vekilliği, kütüphane memurluğu, traktör sürücülüğü, çeltik tarlalarında kontrolörlük yaptı.

1940'lı yılların başlarında Pertev Naili Boratav, Abidin Dino ve Arif Dino gibi sol eğilimli sanatçı ve yazarlarla ilişki kurdu. 17 yaşındayken siyasî nedenlerle ilk tutukluluk deneyimini yaşadı.

1943'te bir folklor derlemesi olan ilk kitabı Ağıtlar'ı yayımladı. Askerliğini yaptıktan sonra, 1946'da gittiği İstanbul'da, Fransızlara ait Havagazı Şirketinde gaz kontrol memuru olarak çalıştı. 1948'de Kadirli'ye döndü, bir süre yine çeltik tarlalarında kontrolörlük, daha sonra arzuhalcilik yaptı. 1950'de komünizm propagandası yaptığı iddiasıyla tutuklandı, Kozan cezaevinde yattı. 1951'de salıverildikten sonra İstanbul'a gitti, 1951-63 arasında Cumhuriyet gazetesinde Yaşar Kemal imzası ile fıkra ve röportaj yazarı olarak çalıştı. Bu arada 1952'de ilk öykü kitabı Sarı Sıcak'ı, 1955'te ise bugüne dek kırktan fazla dile çevrilen romanı İnce Memed'i yayımladı. 1962'de girdiği Türkiye İşçi Partisi'nde genel yönetim kurulu üyeliği, merkez yürütme kurulu üyeliği görevlerinde bulundu. Yazıları ve siyasî etkinlikleri dolayısıyla birçok kez kovuşturmaya uğradı. 1967'de haftalık siyasî dergi Ant'ın kurucuları arasında yer aldı. 1973'te Türkiye Yazarlar Sendikası'nın kuruluşuna katıldı ve 1974-75 arasında ilk genel başkanlığını üstlendi. 1988'de kurulan PEN Yazarlar Derneği'nin de ilk başkanı oldu. 1995'te Der Spiegel'deki bir yazısı nedeniyle İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde yargılandı, aklandı. Aynı yıl bu kez Index on Censorhip'teki yazısı nedeniyle 1 yıl 8 ay hapis cezasına mahkûm edildiyse de cezası ertelendi.

Şaşırtıcı imgelemi, insan ruhunun derinliklerini kavrayışı, anlatımının şiirselliğiyle yalnızca Türk romanının değil dünya edebiyatının da önde gelen isimlerinden biri olan Yaşar Kemal'in yapıtları kırkı aşkın dile çevrilmiştir.

Yaşar Kemal, Türkiye'de aldığı çok sayıda ödülün yanı sıra, yurtdışında aralarında Uluslararası Cino del Duca ödülü, Légion d'Honneur nişanı Commandeur payesi, Fransız Kültür Bakanlığı Commandeur des Arts et des Lettres nişanı, Premi Internacional Catalunya, Fransa Cumhuriyeti tarafından Légion d'Honneur Grand Officier rütbesi, Alman Kitapçılar Birliği Frankfurt Kitap Fuarı Barış Ödülü'nün de bulunduğu yirmiyi aşkın ödül, ikisi yurtdışında beşi Türkiye'de olmak üzere, yedi fahri doktorluk payesi aldı.

28 Şubat 2015 tarihinde vefat etti. (Kemal, 2011; ii).

EK 2:

YAŞAR KEMAL'İN BÜTÜN ESERLERİ

Öykü:

Sarı Sıcak, İstanbul, Cem, 1975.
Yılanı Öldürseler, İstanbul, Cem 1976.
Al Gözüm Seyreyle Salih, İstanbul, Cem, 1976.
Allahın Askerleri, İstanbul, Milliyet 1978.
Kuşlar da Gitti, (uzun öykü) İstanbul, Milliyet, 1978.
Deniz Küstü, İstanbul, Milliyet, 1978.
Hüyükteki Nar Ağacı, İstanbul, Toros, 1982.
Yağmurcuk Kuşu / Kimsecik 1, İstanbul, Toros, 1980.
Kale Kapısı / Kimsecik 2, İstanbul, Toros, 1985.
Kanın Sesi / Kimsecik 3, İstanbul, Toros, 1991.
Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana, İstanbul, Adam, 1997.
Karıncanın Su İçtiği, İstanbul, Adam, 2002.
Tanyeri Horozları, İstanbul, Adam, 2002.
Çıplak Deniz Çıplak Ada, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2012.
Tek Kanatlı Bir Kuş, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2013.

Şiir:
Bugünlerde Bahar İndi, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2010.

Destansı Roman:
Üç Anadolu Efsanesi, İstanbul, Ararat, 1967.
Ağrıdağı Efsanesi, İstanbul, Cem, 1970.
Binboğalar Efsanesi, İstanbul, Cem, 1971.
Çakırcalı Efe, İstanbul. Ararat, 1972.

Röportaj:

Yanan Ormanlarda 50 Gün, İstanbul, Türkiye Ormancılar Cemiyeti, 1955.

Çukurova Yana Yana, İstanbul, Yeditepe, 1955.

Peribacaları, İstanbul, Varlık, 1957.

Bu Diyar Baştan Başa, İstanbul, Cem, 1971.

Bir Bulut Kaynıyor, İstanbul, Cem, 1974.

Röportaj Yazarlığında 60 Yıl, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2011.

Çocuklar İnsandır, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2013.

Neredesin Arkadaşım, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2014.

Yağmurla Gelen, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2014.

Deneme-Derleme:

Ağıtlar, Adana: Halkevi, 1943.

Taş Çatlasa, İstanbul, Ataç, 1961.

Baldaki Tuz, (1959-74 gazete yazıları) İstanbul, Cem, 1974.

Gökyüzü Mavi Kaldı, (halk edebiyatından seçmeler, S. Eyüboğlu ile).

Ağacın Çürüğü: Yazılar-Konuşmalar, (der. Alpay Kabacalı) İstanbul, Milliyet, 1980.

Yayımlanmamış 10 Ağıt, İstanbul, Anadolu Sanat, 1985.

Sarı Defterdekiler: Folklor Derlemeleri, (haz. Alpay Kabacalı) İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1997.

Ustadır Arı, İstanbul, Can, 1995.

Zulmün Artsın, İstanbul, Can, 1995.

Binbir Çiçekli Bahçe, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2009.

Bu Bir Çağrıdır, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2012.

Çocuk Romanı:

Filler Sultanı ile Kırmızı Sakallı Topal Karınca, İstanbul, Cem, 1977.

Çeviri:

Ayışığı Kuyumcuları (A. Vidalie; Thilda Kemal ile), İstanbul, Adam, 1977.

EK 3:

İNSAN HAKLARI EVRENSEL BİLDİRGESİ

10 Aralık 1948

Başlangıç

İnsanlık ailesinin bütün üyelerinin doğal yapısındaki onuru ile eşit ve devredilemez haklarını tanımanın dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğunu, İnsan haklarını göz ardı etmenin ve hor görmenin, insanlığın vicdanında infial uyandıran barbarca eylemlere yol açtığını ve insanların korku ve yoksunluktan kurtulması, konuşma ve inanma özgürlüğüne sahip olacağı bir dünyanın ortaya çıkmasının sıradan insanların en yüksek özlemi olarak ilan edilmiş bulunduğunu, insanın zorbalık ve baskıya karşı son çare olarak başkaldırmak zorunda kalmaması için, insan haklarının hukukun egemenliğiyle korunmasının önemli olduğunu, Uluslar arasında dostça ilişkiler geliştirmenin önemli olduğunu, Birleşmiş Milletler halklarının, Birleşmiş Milletler Kuruluş Belgesinde, temel insan haklarına, kişinin onuruna ve değerine, erkekler ile kadınların hak eşitliğine olan inançlarını teyit ettiklerini ve daha geniş özgürlük içinde toplumsal gelişme ve daha iyi bir yaşam düzeyini sağlamaya kararlı olduklarını, Üye Devletlerin, Birleşmiş Milletlerle işbirliği içinde, insan haklarının ve temel özgürlüklerin evrensel olarak saygı görmesi ve gözetilmesini sağlamayı taahhüt ettiklerini, Bu hak ve özgürlüklerde ortak bir anlayışa sahip olmanın, bu taahhüdün tam olarak gerçekleşmesi için büyük önem taşıdığını göz önüne alarak, Genel Kurul, Bütün halklar ve uluslar için bir ortak başarı ölçüsü olarak bu insan Hakları Evrensel Bildirgesini ilan eder; öyle ki, Her birey ve toplumun her organı bu Bildirgeyi daima göz önünde bulundurarak, bu hak ve özgürlüklere saygının yerleşmesini amaçlayan eğitim ve öğretim yoluyla; ve hem üye Devletlerin halklarında hem de egemenlikleri altındaki halklarda bu hak ve özgürlüklerin evrensel ve etkin olarak tanınmasını ve gözetilmesini amaçlayan ulusal ve uluslararası tedrici önlemler alarak çaba göstersinler.

Madde 1

Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdanla donatılmışlardır birbirlerine kardeşlik anlayışıyla davranmalıdırlar.

Madde 2

1. Herkes ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka türden kanaat, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuş veya başka türden statü gibi herhangi bir ayrım gözetilmeksizin, bu Bildirgede belirtilen bütün hak ve özgürlüklere sahiptir.

2. Ayrıca, bağımsız, vesayet altında ya da kendi kendini yönetemeyen ya da egemenliği başka yollardan sınırlanmış bir ülke olsun ya da olmasın, bir kişinin uyruğu olduğu ülke ya da memleketin siyasal, hukuksal ya da uluslararası statüsüne dayanarak hiç bir ayrım yapılamaz.

Madde 3

Herkesin yaşama hakkı ile kişi özgürlüğü ve güvenliğine hakkı vardır.

Madde 4

Hiç kimse, kölelik ya da kulluk altında tutulamaz; her türden kölelik ve köle ticareti yasaktır.

Madde 5

Hiç kimseye işkence ya da zalimce, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da ceza uygulanamaz.

Madde 6

Herkesin, nerede olursa olsun, yasa önünde bir kişi olarak tanınma hakkı vardır.

Madde 7

Herkes yasa önünde eşittir ve ayrım gözetilmeksizin yasa tarafından eşit korunmaya hakkı vardır. Herkes, bu Bildirgeye aykırı herhangi bir ayrımcılığa ve ayrımcı kışkırtmalara karşı eşit korunma hakkına sahiptir.

Madde 8

Herkesin anayasa ya da yasayla tanınmış temel haklarını ihlal eden eylemlere karşı yetkili Ulusal mahkemeler eliyle etkin bir yargı yolundan yararlanma hakkı vardır.

Madde 9

Hiç kimse keyfi olarak yakalanamaz, tutuklanamaz ve sürgün edilemez.

Madde 10

Herkesin, hak ve yükümlülüklerinin belirlenmesinde ve kendisine herhangi bir suç isnadında bağımsız ve yansız bir mahkeme tarafından tam bir eşitlikle, hakça ve kamuya açık olarak yargılanmaya hakkı vardır.

Madde 11

1. Kendisine cezai bir suç yüklenen herkesin, savunması için gerekli olan tüm güvencelerin tanındığı, kamuya açık bir yargılanma sonucunda suçluluğu yasaya göre kanıtlanıncaya kadar suçsuz sayılma hakkı vardır.

2. Hiç kimse, işlendiği sırada ulusal ya da uluslararası hukuka göre suç oluşturmayan herhangi bir fiil yapmak ya da yapmamaktan dolayı suçlu sayılamaz. Kimseye, suçun işlendiği sırada yasalarda öngörülen cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Madde 12

Hiç kimsenin özel yaşamına, ailesine, evine ya da yazışmasın keyfi olarak karışılamaz, onuruna ve adına saldırılamaz. Herkesin bu gibi müdahale ya da saldırılara karşı yasa tarafından korunma hakkı vardır.

Madde 13

1. Herkesin, her Devletin sınırları içinde seyahat ve oturma özgürlüğüne hakkı vardır.

2. Herkes, kendi ülkesi de dahil, herhangi bir ülkeden ayrılma ve o ülkeye dönme hakkına sahiptir.

Madde 14

1. Herkesin, sürekli baskı altında tutulduğunda, başka ülkelere sığınma ve kabul edilme hakkı vardır.

2. Gerçekten siyasal nitelik taşımayan suçlardan kaynaklanan ya da Birleşmiş Milletlerin amaç ve ilkelerine aykırı fiillerden kaynaklanan kovuşturma durumunda bu hak ileri sürülemez.

Madde 15

1. Herkesin bir ülkenin yurttaşı olmaya hakkı vardır.

2. Hiç kimse keyfi olarak uyrukluğundan yoksun bırakılamaz, kimsenin uyrukluğunu değiştirme hakkı yadsınamaz.

Madde 16

1. Yetişkin erkeklerle kadınların, ırk, uyrukluk ya da din bakımından herhangi bir sınırlama yapılmaksızın, evlenmeye ve bir aile kurmaya hakkı vardır. Evlenmede, evlilikte ve evliliğin bozulmasında hakları eşittir.

2. Evlilik, ancak evlenmeye niyetlenen eşlerin özgür ve tam oluruyla yapılır.

3. Aile, toplumun doğal ve temel birimidir; toplum ve Devlet tarafından korunur.

Madde 17

1. Herkesin, tek başına ya da başkalarıyla ortaklık içinde, mülkiyet hakkı vardır.

2. Kimse mülkiyetinden keyfi olarak yoksun bırakılamaz.

Madde 18

Herkesin düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne hakkı vardır; bu hak, din veya inancını değiştirme özgürlüğünü ve din veya inancını, tek başına veya topluca ve kamuya açık veya özel olarak öğretme, uygulama, ibadet ve uyma yoluyla açıklama serbestliğini de kapsar.

Madde 19

Herkesin kanaat ve ifade özgürlüğüne hakkı vardır; bu hak, müdahale olmaksızın kanaat taşıma ve herhangi bir yoldan ve ülke sınırlarını gözetmeksizin bilgi ve fikirlere ulaşmaya çalışma, onları edinme ve yayma serbestliğini de kapsar.

Madde 20

1. Herkes, barış içinde toplanma ve örgütlenme hakkına sahiptir.

2. Hiç kimse, bir örgüte üye olmaya zorlanamaz.

Madde 21

1. Herkes doğrudan ya da serbestçe seçilmiş temsilcileri aracılığıyla ülkesinin yönetimine katılma hakkına sahiptir.

2. Herkesin, ülkesinde kamu hizmetlerinden eşit yararlanma hakkı vardır.

3. Halk iradesi, hükümet otoritesinin temelini oluşturmalıdır; bu irade, genel ve eşit oy hakkı ile gizli ve serbest oylama yoluyla, belirli aralıklarla yapılan dürüst seçimlerle belirtilir.

Madde 22

Herkesin, toplumun bir üyesi olarak, toplumsal güvenliğe hakkı vardır; ulusal çabalarla, uluslararası işbirliği yoluyla ve her Devletin örgütlenme ve kaynaklarına göre herkes insan onuru ve kişiliğin özgür gelişmesi bakımından vazgeçilmez olan ekonomik, toplumsal ve kültürel haklarının gerçekleştirilmesi hakkına sahiptir.

Madde 23

1. Herkesin çalışma, işini özgürce seçme, adil ve elverişli koşullarda çalışma ve işsizliğe karşı korunma hakkı vardır.

2. Herkesin, herhangi bir ayrım gözetilmeksizin, eşit iş için eşit ücrete hakkı vardır.

3. Çalışan herkesin, kendisi ve ailesi için insan onuruna yaraşır bir yaşam sağlayacak düzeyde, adil ve elverişli ücretlendirilmeye hakkı vardır; bu, gerekirse, başka toplumsal korunma yollarıyla desteklenmelidir.

4. Herkesin, çıkarını korumak için sendika kurma ya da sendikaya üye olma hakkı vardır.

Madde 24

Herkesin, dinlenme ve boş zamana hakkı vardır; bu, iş saatlerinin makul ölçüde sınırlandırılması ve belirli aralıklarla ücretli tatil yapma hakkını da kapsar.

Madde 25

1. Herkesin, kendisinin ve ailesinin sağlığı ve iyi yaşaması için yeterli yaşama standartlarına hakkı vardır; bu hak, beslenme, giyim, konut, tıbbi bakım ile gerekli toplumsal hizmetleri ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ya da kendi denetiminin dışındaki koşullardan kaynaklanan başka geçimini sağlayamama durumlarında güvenlik hakkını da kapsar.

2. Anne ve çocukların özel bakım ve yardıma hakları vardır. Tüm çocuklar, evlilik içi ya da dışı doğmuş olmalarına bakılmaksızın, aynı toplumsal korumadan yararlanır.

Madde 26

1. Herkes, eğitim hakkına sahiptir. Eğitim, en azından ilk ve temel öğrenim aşamalarında parasızdır. İlköğretim zorunludur. Teknik ve mesleki eğitim herkese açıktır. Yükseköğrenim, yeteneğe göre herkese eşit olarak sağlanır.

2. Eğitim, insan kişiliğinin tam geliştirilmesine, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmeye yönelik olmalıdır. Eğitim, bütün uluslar, ırklar ve dinsel gruplar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu yerleştirmeli ve Birleşmiş Milletlerin barışı koruma yolundaki etkinliklerini güçlendirmelidir.

3. Ana-babalar, çocuklarına verilecek eğitimi seçmede öncelikli hak sahibidir.

Madde27

1. Herkes, topluluğun kültürel yaşamına özgürce katılma, sanattan yararlanma ve bilimsel gelişmeye katılarak onun yararlarını paylaşma hakkına sahiptir.

2. Herkesin kendi yaratısı olan bilim, yazın ve sanat ürünlerinden doğan manevi ve maddi çıkarlarının korunmasına hakkı vardır.

Madde 28

Herkesin bu Bildirgede ileri sürülen hak ve özgürlüklerin tam olarak gerçekleşebileceği bir toplumsal ve uluslararası düzene hakkı vardır.

Madde 29

1. Herkesin, kişiliğinin özgürce ve tam gelişmesine olanak sağlayan tek ortam olan topluluğuna karşı ödevleri vardır.

2. Herkes, hak ve özgürlüklerini kullanırken, ancak başkalarının hak ve özgürlüklerinin gereğince tanınması ve bunlara saygı gösterilmesinin sağlanması ile demokratik bir toplumdaki ahlak, kamu düzeni ve genel refahın adil gereklerinin karşılanması amacıyla, yasayla belirlenmiş sınırlamalara bağlı olabilir.

3. Bu hak ve özgürlükler, hiçbir koşulda Birleşmiş Milletlerin amaç ve ilkelerine aykırı olarak kullanılamaz.

Madde 9

Bu Bildirgenin hiçbir hükmü, herhangi bir Devlet, grup ya da kişiye, burada belirtilen hak ve özgürlüklerden herhangi birinin yok edilmesini amaçlayan herhangi bir etkinlikte ve eylemde bulunma hakkı verecek şekilde yorumlanamaz.

*Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 10 Aralık 1948 tarihli ve 217A(III) sayılı kararıyla benimsendi ve ilan edildi.

Maltepe Üniversitesi İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi (http://insanhakları.maltepe.edu.tr)

KAYNAKÇA

Akatlı, Füsun (1974). Edebiyat Eserlerini Doğru Değerlendirme Problemi ve İki Düşünür: I. A. Richards ve N. Hartmann, Hacettepe Üniversitesi, Yayımlanmamış Doktora Tezi.

Barthes, Roland (1999). *Yazı ve Yorum*, İstanbul, Metis Yayınları, 2. baskı.

Benk, Adnan (2000). *Gerçek Tenkit,* Eleştiri Yazıları 2, İstanbul, Doğan Kitap.

Berger, John (2017). *Görme Biçimleri*, İstanbul, Metis Yayınları, 23. baskı.

Binyazar, Adnan (1990). Yaşar Kemal Gerçeği, Milliyet Sanat Dergisi, *Yaşar Kemal,* Haz: Alpay Kabacalı, İstanbul, TÜYAP 1992.

Çiftlikçi, Ramazan (1997). *Yaşar Kemal* Yazar. Eser, Üslup, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı.

Çotuksöken, Betül (2002). *Felsefe: Özne-Söylem.* İstanbul, İnkılap Kitapevi.

Çotuksöken, Betül (2012). *İnsan Hakları ve Felsefe,* İstanbul, Papatya Yayıncılık. 2. baskı.

Devereux, Cecily (2012). " '*A Kind of Dual Attentiveness': Close Reading After the New Criticism", Rereading the New Criticism* (ed. M.B. Hickman and J.D. McIntyre), Columbus: Ohio State University Press.

Göktürk, Akşit (1997). *Okuma Uğraşı,* Yazın Metninin Kavranışında Okur-Metin-Yazar, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

Günay, Doğan (2000). *Metin Bilgisi,* İstanbul, Multilingual Yayınları.

Kemal, Yaşar (2015). *Yağmurcuk Kuşu-Kimsecik 1*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 8. baskı.

Kemal, Yaşar (2013). *Kale Kapısı-Kimsecik 2,* İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 6. baskı.

Kemal, Yaşar (2011). *Kanın Sesi-Kimsecik 3*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 13. baskı.

Kemal, Yaşar (2015). *Yaşar Kemal Kendini Anlatıyor*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 6. baskı.

Kongar, Emre (2016). *Yazarlar, Eleştiriler, Anılar*, İstanbul, Remzi Kitapevi.

Kuçuradi, İoanna (2011). *İnsan Hakları: Kavramları ve Sorunları,* Ankara, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 2. baskı.

Kuçuradi, İoanna (ed.) (2009). *İnsan Haklarının Felsefi Temelleri*, Ankara, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 3. baskı.

Kuçuradi, İoanna (2013). *İnsan ve Değerleri*, Ankara, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 5. baskı.

Kuçuradi, İoanna (2011). *Etik,* Ankara, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 5. baskı.

Kuçuradi, İoanna (2014). *Uludağ Konuşmaları*, Ankara, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 5. baskı.

Kuçuradi, İoanna (1994). *Adalet Kavramı,* A. Güriz (Ed), Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.

Kurdakul, Şükran (1992*). Romanlarında Kuruluş Özellikleri*, Sanat Olayı, Yaşar Kemal, Haz: Alpay Kabacalı, TÜYAP. 1992.

Mengüşoğlu, Takiyettin (1997). "*Ontolojik Esaslara Dayanan Felsefî Antropoloji Hakkında Düşünceler*", İ. Kuçuradi (Ed.), Yüzyılımızda İnsan Felsefesi-Takiyettin Mengüşoğlu'nun Anısına, Ankara, Türkiye Felsefe Kurumu.

Mengüşoğlu, Takiyettin (2015). *İnsan Felsefesi*, Ankara, Doğu Batı Yayınları.

Moran, Berna (2002). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İstanbul, İletişim Yayınları, 6. baskı.

Naci, Fethi (2004). *Yaşar Kemal'in Romancılığı*, İstanbul.

Özcan, Muttalip (2016). *İnsan Felsefesi*, İnsanın Neliği Üzerine Bir Soruşturma Ankara, Bilgesu Yayıncılık.

Todorov, Tzvetan (2001). *Poetikaya Giriş*, çev: Kaya Şahin. İstanbul, Metis Yayınları.

Uygur, Nermi (2016). *İnsan Açısından Edebiyat*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 4. baskı.

William, Raymond (1992). *Yaşar Kemal'in Romanları* Çev: Ali Özer; Adam Sanat Yaşar Kemal Haz: Alpay Kabacalı, İstanbul, TÜYAP 1992.

http://insanhakları.maltepe.edu.tr